

KAPİTALİST BUNALIM, SOSYALİST VE KAPİTALİST ÜLKELER ARASINDAKİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

Prof. Dr. OTTO REINHOLD

(Almanya Sosyalist Birlik Partisi MK Üyesi)

Savaş sonrası dönemde, burjuva ideologları ile politikacılarının kapitalist dünya ekonomisinin nasıl yürüyeceği konusunda yürüttükleri tahminler hiç bu kadar yoğun olmamıştı. Şimdiki bunalımın az sonra bitip, yerini yeni bir atılıma bırakacağı konusundaki öndeyiler kadar, bu öndeyilere karşı çıkan görüşler de var, hatta bu görüşler daha bile fazla. Haziran ayında Federal Almanya Sanayiciler Birliği (BDI) Münih'te ekonomik durum üzerine bir seminer tertipleğinde, bu olay basın tarafından şu başlıkla nitelendirildi: «Godot'yu beklerken - ama Godot gelmiyor.» Ana konuşmalarda ise belirtilen şeydu: «Kendimizi üç ya da dört yıllık bir ekonomik tıkanıklığa hazırlamalıyız.» Bonn Ekonomi Bakanı Friedrichs ekonomik atılımın ne zaman yeniden başlayacağını «açık bir kesinlikle» söylemeyeceklerini bildirdi. Öteki yetkililer de, gerçi bunalımın en alt noktasına artık varılmış olduğunu, gelelelim ekonominin bu noktadan kurtulmak yerine, aksine hâlâ burada tıkanıp kaldığını belirttiler.

Şurası çok doğal ki, kapitalist ekonomide üretimin ya da öbür ekonomik alanların nasıl gelişeceklerini kesinlikle söyleyebilmek olanaksız-

dir. Ama son bunalımda belirsizlik öncelikle bu genel ana nedenden kaynaklanmamaktadır. Bu kesinsizlik de ana rolü, son bunalım karakteri, yani devri bunalımın gitgide ağırlaşan genel bunalımla iç içe olması, oynamaktadır. Devri nedenlerden sayılan geçici etkenlerin yanı sıra, bir çok da birbirinden ayrı karakterde etken vardır. İşte bu etkenler devri bunalım geçse bile, kalacaklar ve etkilerini sürdürecektir.

Marx'ın kanıtladığı gibi; devri fazla üretim bunalımı bir yandan kapitalist çelişkilerin bir hareket biçimi, bir sonucudur, - öte yandan, onun işlevi, yeni bir atılıma gerekli olan koşulları yaratmak için, kapitalizmin temel çelişkisinden kaynaklanan kapitalist çelişkileri çözmektir. Marx şöyle yazar : «Bunalımlar zaten var olan çelişkilerin büyük patlamaları ve anlık çözümleridir yalnızca. Bozulmuş olan dengeyi bir an için yeniden sağlarlar.» (1). Burada söz konusu olan şey, üretim ve pazar arasındaki çelişki ile, ekonominin çeşitli alan ve dalları arasındaki oransızlıklardır.

Şimdiki bunalımda ise artık sorun; keskinleşen üretim ve pazar çelişkisinin geçici bir çözüme bağlanması değildir, tersine, bunalımda bunca etkili olan çelişkinin, enflasyon ve para bunalımına bağlı oluşudur. Yalnız devir sırasında oluşan oransızlıklar değil, aynı zamanda bir dizi yapısal bunalımlar da etkili olmaktadır. Örneğin uzun bir kuluçka devresinden sonra patlak veren inşaat ve otomobil endüstrisi bunalımı gibi. Yakıt ve ham madde pazarlarında ortaya çıkan fiyat patlamalarına bağlı bunalım da, kapitalist ekonomide egemenliğini sürdürmektedir. Kapitalist yeniden üretim sürecinin uluslararası boyutları, eşit olmayan ekonomik ve politik gelişmenin emperyalist güçler ve güç grupları arasında doğurduğu çelişkilere gelip dayanmaktadır.

Devri Bunalım ile Kapitalizmin Genel Bunalımının Birbirine Karışması.

Kapitalist ekonominin bu son bunalımı, yalnızca doğal olarak bunalımın devresini belirleyen çelişkilerin değil, aynı zamanda ayrı ayrı karakterdeki çok yönlü çelişkilerin de bir sonucu, bir ifadesidir. Bunalım devresinin karakteristik etkenlerinin yanı sıra, uzun sürecek ve her şeyden önce genel bunalımın şimdilik daha da ağırlaşmasına yol açacak etkenler de söz konusudur. Dolayısıyla bu bunalımın karakteri ve işlevi, yalnızca kısa bir zaman için üretim ve pazar çelişkisini çözmek değildir. Bu bunalımdan aynı zamanda, sermayenin toplumsal yeniden üretim sürecini, net kâr koşullarını ve biçimlerini, tekelci devlet kapitalizmine uygun ayarlama yöntemlerini, uluslararası ilişkileri, malların, sermayenin yapısını ve yönetilmesini ve kapitalist dünya pazarına gelen para akımını, genel bunalımın ağırlaşmasıyla oluşan yeni koşullara uydurması da istenmektedir.

Bu işin kısa bir süre içinde başarılamayacağı ve birçok zorlukları, çelişkileri de birlikte getireceği açıktır. Açıkcası yeni koşullara uyma ye-

teneğinin ve büyüme hızının ne ölçüde olacağı —yani çok özel bir bunalım halinde ve burjuva ideologlarının kehanette bulunduğu gibi sıfır büyüme temposunda mı, yoksa orta derecede bir tempoda mı olacağı— konusunda kesin bir söz söylenemez. Büyük bir olasılıkla, önümüzdeki yıllarda 1950 yada 60 yıllarıninkine benzemeyen bir büyüme görmeyeceğiz.

Günümüzün ekonomik bunalımının karakteri ve bunun olası sonuçları zorunlu olarak sosyalizm ve emperyalizm arasındaki savaşın karakterini ve gidişini uluslararası ölçüde etkilediği gibi, kapitalist dünyadaki sınıf savaşının da karakter ve gidişini etkilemiştir. Nispeten kısa bir bunalım süreci —örneğin F. Almanya'da 1966 - 67 yılında, ya da öbür emperyalist devletlerdeki devri bunalımlarda olduğu gibi— söz konusu olmadığı için, işçi sınıfı ve öteki emekçi sınıfların tekelci sermayenin şimdiye dek hiç görmedikleri ağırlıkta bir baskısına uğrayıp, bunalımın şimdiye dek hiç çekmedikleri kahırlarını çektikleri ve daha da çekecekleri bellidir. O nedenle; kapitalist ekonominin bu son bunalımının karakterinden tüm sınıfların strateji ve taktikleri için sonuçlar, dersler çıkarmak zorunda oldukları ve de bu dersleri çıkaracakları kesindir. Kesin olan bir şey daha var; o da, kapitalist ve sosyalist ülkeler arasındaki ilişkilerin de bir çok yönden etkileneceğidir. Öyleyse şimdi olanaklar elverdiğince bu bunalımın karakterini inceleyelim: Pratiğin de gösterdiği gibi, devri ekonomik bunalımların patlak vermesi, savaş sonrası için de yeni bir şey değil. Kapitalist ülkelerin çoğunda her üç beş yılda bir, emperyalist ve sağ sosyal demokrat ideologlar istedikleri kadar tıkanıklık ya da piyasa durgunluğu diye adlandırsınlar, bir devri bunalım patlak verir.

Bu son bunalımın öncekilerden ayrıcalığı, savaş sonrası dönemde ilk kez pratik olarak kapitalist ülkelerin tümüne birden egemen olmasıdır.

Savaş sonrası dönemdeki bunalımlar, şimdiye dek uluslararası ölçüde, her ülkede aynı zamanda patlak vermemesiyle (eş zamanlı olmama karakteriyle) tanınırdı. Bazı ülkelerde bunalımın egemen olduğu sırada, ötekiler yükselme anında bulunurdu. Böylece bunalım geçiren ülkeler, dış ticaret yoluyla belirli bir denge sağlar ve bunalımı hafifletirlerdi. Bu olanak günümüzün koşullarında gitgide azalmaktadır. Örneğin F. Almanya'da 1974 dış ticaret cirosu önemli ölçüde artmış olmasına rağmen, 1975'in ilk aylarında yaklaşık yüzde 4 azalmıştır.

Savaş sonrası bunalımlarının bir çoğunun nedeni üretim artışının gerilemesiydi. Şimdiyse tüm büyük kapitalist ülkelerde üretim mutlak olarak düşmektedir. 1975'in ilk üç ayında üretim düzeyi geçen yılın aynı zamankinden yüzde 5 düşüktür. Üretim kapasiteleri yüzde 76, yalnızca inşaat endüstrisindeki üretim kapasitesi ise yüzde 52 ile çalışmaktadır.

Kapitalist ülkelerdeki ilk üç aylık endüstri üretimi düşüşü aşağıdaki tablolarda görülmektedir.

	Bunalım öncesi tepe		1975		gerileme yüzdesi
	Yıl	3 ay	endeks	ilk üç ay endeksi	
Tüm kapitalist ülkeler	1974	II.	125	120	— 4,0
Gelişmiş kapitalist ülkeler	1974	II.	121	113	— 6,6
A.B.D.	1973	IV.	119	105	—11,0
Japonya	1973	IV.	135	116	—14,1
F. Almanya	1974	II.	116	105	— 9,5
İngiltere	1974	III.	111	109	— 2,7
Fransa	1974	III.	126	118	— 6,3
İtalya	1974	II.	126	116	— 8,0

Şimdiye dek bunalım sonrasında işçi sınıfının yalnızca küçük bir bölümünün gerçek ücreti düşüş gösterirdi. Şimdiyse korkunç bir çoğunluğun, yaklaşık olarak tüm işçi sınıfının gerçek ücreti düşüş gösteriyor, ya da yerinde sayıyor. Amerikan işçisinin gerçek ücreti bu yılın ortalarında, 1972'nin 10. ayından yüzde 11 daha düşüktür.

Şimdiye kadarki bunalımlarda da işsiz işçi ve memur sayısı artmıştı. Ama bunların çoğu nispeten kısa bir zaman sonra yeniden iş bulabiliyorlardı. Oysa şimdi tüm emperyalist ve sağ sosyal demokratların tahminleri, işsizliğin uzun bir süre yüksek bir seviyede süreduracağı konusunda birleşiyor. Yıllar yılı F. Almanya'da işsiz sayısı 100 ya da 150 bin arasında oynardı. Ama şimdi, hesaplara göre önümüzdeki yıllarda yaklaşık 1 milyon işsiz «pinekeleyeceğini», yani yuvarlak hesap eski sayının yedi katı daha fazla insanın işsiz kalacağını bildiriyorlar. Öbür kapitalist ülkelerde de buna benzer gelişimler olacağı konusunda öndeyiler yapılıyor.

Günümüzün devri bunalımının ikinci özelliği ise; uzun süren etkenlerle, örneğin enflasyon ve para bunalımıyla iç içe oluşudur.

Daha önceki bunalımlarda fiyatlar devreye uygun olarak hareket ederlerdi. Canlanma devresinde yükselir, bunalım ve çökme devresinde düşerdi. Fiyatların düşmesi özellikle devre süreci ile bunalımın işlevini tamamlaması bakımından çok önemliydi. Fiyatlar ne kadar çok düşerse, elde yığılı kalmış mallar da o kadar çabuk tüketilirdi. Fiyat hareketi üretim ile pazar arasındaki çelişkinin çözülmesine ve talebin arzı aşmasına, böylece yeni bir atılıma katkıda bulunurdu.

Ama artık fiyat hareketi özünden bir değişikliğe uğramıştır. Son bunalım sürecinde enflasyonist fiyat artışı ne durmuş, ne de azalmıştır, tam tersine hızlanmıştır. 1974 de gelişmiş kapitalist ülkelerde perakende fiyatları yüzde 9, 1975'in ilk aylarında ise yüzde 14 artmıştır. Bu enflasyonist fiyat artışı doğal olarak emekçilerin satın alma gücünün artışı engeller. Bunun sonucu olarak kapitalist ülkelerde, daha 1972 ve 73 yıllarında, hatta bunalımın başlamasından önce bile tüketim mallarının ve peraken-

de malların sürümü durmağa başlamıştı. Otomobil endüstrisi, dokuma endüstrisi, konut yapımı bunalımdan ilk etkilenenlerdir. Bunun sonucu olarak da, şimdiki bunalımdan önce beliren canlanma çok kısa sürdü. Yalnızca 14-18 ay kadar. Çünkü bizzat bunalım sırasında hızlanan fiyat artışı, yeni bir canlanmayı daha doğmadan engelliyor, yok ediyordu.

Enflasyonist fiyat artışı hızları gelecekte de sarsıntı geçirecek, duraksamadan büyüme olanağını bulamayacaktır. Ama bu son bunalımın önceden tahmin edilir kısa bir sürede biteceğine olasılık tanınmaz. Çünkü her şeyden önce üç ana nedeni vardır:

1 — Tekellerin özellikle de çok uluslu şirketlerin fiyat politikası,

2 — Çok sayıdaki devlet giderleriyle ekonomiyi işletmek isteyen, ama sonuçta dağlar gibi devlet borçları yığan devlet ekonomisi,

3 — Saldırı ve silâhlanma politikasının giderleri.

Öyleyse günümüzün enflasyonunda söz konusu olan şey; kısa süre etki eden nedenler değildir. Günümüzün enflasyonu; kapitalizmin gitgide keskinleşen genel bunalımın özünden, günümüz emperyalizminin özünden kaynaklanmaktadır. Bunun anlamı şudur: Bugün olduğu gibi gelecekte de sermayenin toplumsal yeniden üretim süreci enflasyonist fiyat gelişiminden etkilenecek, dengesizlik ve bunalım etkeni olarak kalacaktır. Artık burjuva ekonomistleri bile, yeni bir canlanmanın yeni bir enflasyonu getireceğini, yeni bir enflasyona bağlı olacağını kabul ediyorlar.

Devre'nin süreci kesinkes uzun bir süre için gelişmiş ve uzun sürede de kalacak olan bir dizi yapısal bunalımlardan etkilenmektedir. Belirtmek istediğimiz şey; inşaat ve otomobil endüstrisindeki ağır bunalımdır. Bu iki endüstri şimdiki ve gelecekteki olanaklarını kullanmışlar ve hızlı bir gerileme sürecine gireceklerdir. F. Almanya da yapı endüstrisinin üretimi 1974 yılında yüzde 7, bu endüstride çalışanların sayısı ise yüzde 10 azalmıştır. Bu alandaki yatırımlarda da radikal bir azalma görülmektedir.

1972 4,2 Milyar DM 1974 2,3 Milyar DM

1973 3,6 Milyar DM 1975 1,8 Milyar DM (yaklaşık olarak)

Üçüncü önemli özellik ise şudur: Genç ulusal devletlerin emperyalist devletler ve tekeller tarafından yağmalanmasının önlenmesi ile ilgili etkenler bunalımı büyük bir güçle etkilemektedir.

Ham madde ve yakıt fiyatlarının yükselmesi şimdiden sermaye, mal ve para akımını, buna bağlı olarak da kapitalist dünya pazarının yapısını değiştirdi. Frankfurter Allgemeine gazetesi 16 Haziran 1975 de şöyle yazıyordu: «Dünya açısından bakarsak, enerji pahalılaşması endüstri alanında önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu değişikliklere «mali zorluk» demek yeterli bir açıklama sayılmaz. Tüketim yapısı ile üretim teknikleri değişmektedir. Üretim güçleri başka alanlara yöneltilmektedir.» Petrol fiyatları sorunu bu olguyu daha iyi belirtiyor.

Tekellerin sözcüleri hiç durmadan petrol bunalımından, şantajlardan söz edip duruyorlar. Ama bu bunalımın çekirdeğinin petrolle olan ilgisi pek dolaylıdır. Söz konusu olan şey; artık emperyalist devletlerle genç ulusal devletler arasındaki politikanın, ilişkilerin bir bunalıma düştüğü, bu ilişkilerin ve politikanın temelden değiştirilmesi gerektiğidir. Fiyatları daha da yükseltmek çin çok uluslu firmaların durumdan yararlanmaları bu önemli gelişimin özünü değiştirmez. Emperyalist devletlerle genç ulusal devletler arasındaki ilişkilerde çıkan bunalım, kapitalizmin genel bunalımının ağırlaşmasında en önemli etkenlerden biridir. Ayrıca devri bunalıma etkileri de büyüktür.

Yeni durumun sonucunda ne gibi değişiklikler ortaya çıktı? Petrol ihrac eden ülkeler (OPEC ülkeleri) örneğini de alalım. Petrol fiyatlarının artışıyla, bu ülkelerin petrol ihracından olan gelirleri hızlı bir tempoyla arttı. 1972'de 24,9 Mrd dolar, 1973 de 37,0 Mrd dolar idi, 1974 de bu gelir 110,2 Mrd. dolara fırladı.

Bundan çıkan sonuç şudur: İhrac edilen petrolün miktarı pratik olarak değişmemiştir, fiyat artışları ile bu ülkelerin gelirlerinde değişiklik olmuştur. Ve bundan çıkan sonuç ise: Ortalama olarak petrol fiyatlarının yarısından çoğu bu ülkelerde kalmaktadır. Oysa evvelce ancak çok küçük bir miktarı kalırdı.

Bu çerçeve içindeki fiyat değişiklikleri doğal olarak gelişmiş kapitalist ülkelerde yeniden üretim süresini etkilemektedir, artık o, korkunç düşük tutulan enerji fiyatları sayesinde iç üretkenliği hızla yükseltmenin çağı geçmiştir.

Bu gelişimlerin en önemli sonucu ise bu genç ulusal devletlerin kapitalist dünya ekonomisinde ve buna bağlı olarak uluslararası politikada durumlarının değişmesidir. Eğer kapitalist dünyanın tüm ihracatını analiz edersek görürüz ki, 1950'den 1972 ye dek endüstri alanında gelişmiş ülkelerin payı yuvarlak hesap yüzde 60 dan hemen hemen yüzde 75 e çıkmıştı. Şimdi ise bu pay düşmüştür. Buna karşılık petrol ihrac eden ülkelerin payı yuvarlak hesap yüzde 10 dan yüzde 20'ye çıkmıştır. Öyleyse gelişmiş kapitalist ülkelerin payı yüzde 65 e düşmüş oluyor.

Bu gelişim bizi şu saptamaya vardiıyor: Kapitalist dünya pazarının yapısı özünden değişmiştir. En büyük 20 ihracatçı ülkeyi incelersek görürüz ki; az zaman öncesine dek bunların içinde biri bile ulusal devlet değildi. 1974 de durum değişti. İlk 20 devlet içinde artık 7 tane petrol ihrac eden ülke bulunmaktaydı. Suudi Arabistan bu listede 6 cı sıraya çıktı, yani İngiltere'nin az gerisinde, İtalya'nınsa çok ilerisindedir.

Bu olguları incelediğimizde, uluslararası güçler oranı ne ölçüde değiştiği ortaya çıkar. Ekonomik alandaki değişim, bu «üçüncü dünya ülkelerinin» günümüzde uluslararası alanda elde ettikleri yeni politik durumun

kaynağıdır. Birleşmiş Milletlerdeki ortaya çıkışları da gene aynı konuda iyi bir tanıtır.

Emperyalist tekellerin, emperyalist devletlerin, dünyanın o kısımlarında hiç bir önemli politik dirençle karşılaşmaksızın, her çıkarlarını, her politikalarını gerçekleştirdikleri günler artık geçmiştir. Emperyalist sömürgecilik sistemi çöktükten sonra, şimdi de yeni sömürgecilik hiç bir çıkar yolu olmayan derin bir bunalıma düşmüştür.

Böylece bir çok temel sorun yeniden ortaya döküldü: Emperyalizmin kurmuş olduğu, dünya ekonomi sisteminden, hem nitelikçe, hem de ilişkilerinin yönü bakımından önce farklı yeni bir dünya ekonomi sistemi, yeni bir uluslararası ekonomik ilişkiler düzeni kurmak zorunluğu bu son bunalımda kendini dayattı. Yalnız burada yeni bir ekonomi sisteminden söz edilirken, toplum düzeninin temelden değişimi, yâni kapitalizmden sosyalizme geçiş kastedilmemektedir. Kastedilen şey, sosyalist toplumların dışındaki, ve emperyalist güçler tarafından yönetilen dünya ekonomik ilişkiler sisteminin artık çökmüş olduğudur. Sosyalist ülkelere karşı yürütülen soğuk ekonomik savaş yenilgiye uğramıştır, emperyalist dünya uzun zamandan beri bunalımlar içindedir. Artık bir çok ulusal devlet ekonomi ve toprak servetlerini kendi istedikleri gibi yönetmek, üstelik tekellerin diktasından kurtulmuş ve eşit hakka dayanan uluslararası ilişkiler kurmak istemektedir. Bu isteklerinde Sovyetler Birliği ve öbür sosyalist ülkeleri tamamen kendi yanlarında, emperyalist devletleri ise her engeli çıkarmağa hazır bir durumda karşılarında buluyorlar. Ama kapitalizmin genel bunalımının bir başka yönü de, kapitalizmin genç ulusal devletlere isteklerini zorla kabul ettirememesidir.

Bugünkü kapitalist ekonomi bunalımının dördüncü önemli özelliği ise; bunun aynı zamanda tekelci devlet kapitalizminin düzenleme sisteminin de bir bunalımı oluşudur.

Bugünkü durumuyla tekelci devlet kapitalizmi, üretimin toplumsal karakterinin durmadan güçlenmesi, kapitalizmin temel çelişkinin derinleşmesi, bilim, araştırma, yatırım ve sermayenin uluslararası hale getirilmesi için yapılan harcamaların dev boyutlara erişmesi karşısında, sermayenin toplumsal yeniden üretiminde ve tekellere yüksek kazançlar sağlama da objektif olarak gerekli bir koşul oldu. Burjuva, özellikle sağ sosyal demokrat ideologlar ve politikacılar ise tekelci devlet kapitalizminin ekonomik bunalımları önleyecek bir çare olduğunu sandılar.

Ama görüldü ki; tekelci devlet kapitalizmi düzenlemesi, bunalımları önlemek şöyle dursun, günümüzün en önemli bunalım belirtilerinden birisinin, enflasyonun kaynağı olmaktadır. Pratikte görüldüğü gibi, tekelci devlet kapitalizmi düzenlemesi uzun süre uygulanamamaktadır, çünkü sonuçta para hacmi aşırı ölçülerde büyümekte, temel kapitalist çelişkiler kes-

kinleşmektedir. Örneğin Almanya'da 1973 yılında devlet borçları 25 milyar DM arttı, 1975 de 50 milyar DM lik bir bütçe açığı bekleniyor. A.B.D. de ise bütçe son yıllarda 100 milyar doları aşan açıklar verdi.

Tabii ki, tekelci devlet kapitalizmini değiştirerek bunalımlardan kesinkes kurtulmak olanak dışıdır. Söz konusu olan, objektif, geri dönüşü olmayan bir süreçtir. Son bunalım devletin etkinliğinin artmasına yararlı bile olmuştur. Nasıl kapitalizm genel uzlaşmaz çelişkileri, bunalımları olmadan yaşayamazsa, aynı şekilde bu özel gelişme biçiminde, yani tekelci devlet kapitalizminde de bunalım ve çelişkilerini önleyemez.

Son bunalımın beşinci özelliği ise, egemen çevrelerin gitgide keskinleşen sosyal çelişkilere karşın işçi sınıfı ve öbür emekçileri boyunduruk altında tutmak için yollar aramasıdır.

Çalışanların baskısı karşısında, işsizlerin gelirinin tamamen düşmesini önlemek için gerçi bir dizi tedbir alındı. Ama tekelci kapitalist öte yandan bunalımı, işçilerin ve memurların zararına radikal bir makineleştirme, rasyonalistleştirme eğilimini uygulamak için bir bahane olarak kullandı. Hızla artan işsiz sayısı üretimin gerilemesi ile hiç de orantılı değildir.

Tekelci sermayenin amacı, çeşitli yapısal bunalımları işçilerin ve memurların iş ve gelirleri zararına çözmektir. Bunun en iyi belirtisi otomobil endüstrisi ve öbür endüstri alanlarında uygulanan «sağlıklı daraltma programı»dır. Burjuva uzmanları analizlerinde; iş gücü tasarrufu sağlayacak rasyonalistleştirme tedbirlerini uygulayabilmek için yatırımları hızlandırıcı devlet tedbirlerinin öncelikle kullanılmasını öneriyorlar. Profesör Schmolders 28. Nisan. 1975 tarihli Frankfurter Allgemeine gazetesinde şu yargıya varmıştı: «Ulusal ekonomi uzun zaman sürecek bir «az çalışma» devresine girmek üzeredir. Yalnız enflasyona değil, işsizliğe de katlanmasını öğrenmeliyiz.»

Bugünkü devri bunalımın altıncı özelliği, bu bunalımın tekelci kapitalizmin uluslararası bir durum kazanmasından doğan çelişki ve bunalımlara bağlı oluşudur.

Bu konuda en önce; eşit olmayan ekonomik ve politik gelişmelerin ve dünyada üç emperyalist merkezin oluşmasının, (ABD, Batı Avrupa, Japonya) sonuçları etki etmektedir. Emperyalist dünya sisteminin savaş sonrası gelişimi, Amerikanın her şeyden üstün sayılan gücüne dayandırılmıştı. Doğal olarak, anlaşmalar sistemi, paktlar sistemi, ekonomik ve politik ilişkiler sistemi de bu duruma uydurulmuştu. Dünya para sisteminden tutun da Nato'ya kadar. Şimdiye değin, yerine başka bir sistem konulması olanaksız olan bu sistem, emperyalizm çerçevesi içindeki güçler oranının değişmesiyle yıkıldı gitti.

Gerçi A.B.D. evvelce olduğu gibi şimdi de egemen kapitalist güçtür,

ama öbür emperyalist güçlere kendi politikasını kayıtsız şartsız kabul ettirecek güce artık sahip değildir. Ve gerçi Batı Avrupa'nın emperyalist güçleri ABD ye karşı biraz daha güçlü duruma gelmişlerdir, ama onlar da kendi politikalarını ABD ye zorla kabul ettirecek durumda değildirler. Bunun sonucu olarak emperyalist merkezler arasındaki çelişki ve mücadele keskinleşmektedir.

Emperyalizmin uluslararası oluşu bir çok farklı olayları da içermektedir. — Örneğin tekeller aracılığıyla ham madde ve yakıt kaynaklarına hakim olma sistemindeki bunalım, AET'nin sürekli bunalımı, çok uluslu firmaların eylemleri v.b. v.b... —

Yâni; ekonomik yaşamın uluslararası duruma getirilmesi objektif olarak gereklidir, ama bu iş emperyalist yöntemlerle uygulanırsa, yeni çelişkilere, bunalımlara yol açacak ve böylece kapitalizmin genel bunalımını ağırlaştıracaktır.

Bunalım Çok Uzun Etkili Sonuçlar Doğuracaktır.

Kapitalist ekonominin son bunalımının karakterini derinlemesine ve genişlemesine saptayabilmek için, tabii ki etraflı bir bilimsel çalışma gereklidir. Ve tabii ki tüm sorulara şimdilik tam kesin cevaplar verilemeyeceği de açıktır. Ama devri bunalım ile kapitalizmin gitgide ağırlaşan genel bunalımının iyice belli olan iç içe geçmesini, buradaki etkenleri göz önüne alırsak, şu gerçeğe varırız: Bundan böyle bunalımlardan, yeni bir canlanmayı doğuracak sosyo-ekonomik koşullar kaynaklanamayacaktır. — Oysa daha önceki bunalımlardan bu koşullar kaynaklanabiliyorlardı — Sonuçta (başka etkenlere de bağlı olarak) kapitalist dünya ekonomisinde bir dizi değişiklikler olacak, ya da en azından gereklilikleri gün ışığına çıkacaktır. Bu durum hem her kapitalist ülkedeki yeniden üretim olayını, tekelci devlet kapitalizminin ilerleme eğilimlerini, sömürünün ve sınıflararası ilişkilerin koşullarını, hem de kapitalist dünya ekonomisinin yapısını ve uluslararası ilişkiler sistemini etkileyecektir.

Kapitalist ekonominin son bunalımı bu tür etkiler yaratınca, bir çok komünist partisinin (Finlandiya, Fransa, İtalya), bunalım ve bunalım sonrası ile ilgili strateji ve taktik sorunlarını gündeme getirmeleri anlaşılır olmaktadır. İşçi sınıfı sosyalistlerinin görevi, bu durumda yalnızca bunalımın işçi sınıfı ve öbür çalışanları ezmesine karşı savaştan ibaret kalmaz, onların görevi bunu aşar. Onlar, mutlaka, gerekli olan bu savaştan başka, bir de, bu koşullar altında bunalıma tekelliliğin dışında bir çare bulmak ve 1929 dan 1933'e kadar süren dünya ekonomi bunalımından sonra olduğu gibi bir gericilik ya da faşistlik yoluna sapılmasını önlemek zorundadırlar. Bu arada bunalımın etkileri nispeten uzun süreceği ve açıkça görüldüğü gibi, derin olacağı için sosyalistler ve diğer anti emperyalist güçler bu buna-

lımdan savaşları ile ilgili tüm sonuçları, dersleri çıkarmalıdır.

Ana sorunlardan biri, sosyalist, topluluğun uluslararası mücadelesi ile işçi hareketinin, özellikle kapitalist ülkelerdeki sosyalistlerin mücadelesinin iç içeliğidir. Gerçek sosyalizmin etkisi çok yönlüdür. Sosyalist ekonominin bağımsız gelişimi, sosyal güvenlik, özellikle iş güvenliği uluslararası sosyalist etkenlerdir. Bu etkenler egemenliğini sürdüren emperyalist bunalımda, bunalım sonuçlarına karşı bazı sosyal tedbirler alınmasını sağladılar. Şimdiki durumda, barış içinde yanyana yaşama politikası son derece önemlidir. Bu konuda varılmak istenen gerçekçi amaçlar antiemperyalist savaş için gerekli uygun koşulları sağlamaktadır. Aynı zamanda emperyalist bunalımın, tarihte sık sık görüldüğü gibi, kendi iç çelişkilerinden kurtulmak için dışarıda askerî maceralar aramasını önleyecektir.

Sınıf Mücadelesi, Sosyalist ve Kapitalist Ülkeler Arasındaki İlişkiler.

Kuşkusuz sosyalist ve kapitalist ülkelerin arasındaki ekonomik ilişkiler sınıf mücadelesinde gitgide daha fazla rol oynuyor. Ekonomik ilişkilerin nasıl bir önem kazandığını şu rakkamlar göstermektedir. F. Almanya için ihracat çok önemli bir rol oynar. Yaklaşık her dört işçiden, memurdan biri dolaysız olarak ihracat işlerinde çalışır. Bu nedenle Alman ekonomisi 1975' in ilk aylarında ihracatın gerilemesiyle ağır bir darbe yedi. Bu yılın ilk üç ayında tüm ihracat yüzde 3,7 düştü. Yalnız mart ayında ihracat, bir önceki yıla göre yüzde 10, sipariş ödemesi ise yüzde 20 düşük olmuştur. Ama tek tek ekonomi bölgelerini ele alırsak, 1975 in ilk üç ayında, 1974'ün ilk üç ayından tamamen başka bir gelişme olduğunu görürüz.

AET ülkeleri	yüzde — 11
Kuzey Amerika	yüzde — 28
Avrupa dışındaki öteki endüstri ülkeleri	yüzde — 20
Sosyalist ülkeler	yüzde — 23

Tabii F. Almanya'nın sosyalist ülkelere yaptığı ihracatın mutlak boyutlarının AET ülkelerine yaptığından daha küçük olduğunu göz önünde bulunduruyoruz. Ama bu durum birbirine zıt gelişmeyi değiştirmez ki. Yani sosyalist ülkeler bunalımsız ve düzenli ekonomileri ile dengeli, sürekli büyüyen bir pazar yaratıyorlar. Yalnız son dört yılda kapitalist ülkelerin sosyalist ülkelere olan dış ticaret cirosu dört kat artmıştır. Haftalık Alman gazetesi Vorwärts şu sonuca varıyor: «Sosyalist ülkelerle olan ticaret gitgide bir denge ögesi haline gelmektedir.» (2) Elimizdeki hesaplardan, yalnızca Sovyetler Birliğinin siparişleri sayesinde Almanya'da 220 000 işçinin güvenlik içinde yaşadığını görüyoruz. Demokratik Alman Cumhuriyetinin ve öbür Sosyalist ülkelerin siparişlerini de hesaba katarsak, deminki sayının en azından iki katı ortaya çıkar. Bu nedenle SPD başkanı Willy Brandt, İşçi Sorunları Derneği'nin Bremen'deki bir toplantısında şöyle konuştu :

«Uluslararası çapta piyasa durgunluğu) ağırlaşmaktadır ve çoğumuzun birkaç hafta önce sandığından daha uzun sürecektir. İşsizliği atlatabilmek için, doğu bloku ülkeleriyle daha etkin bir ticaret yapmamız yararlı olabilir. Ama ne yazık ki, bazı kimseler, küçümseyerek (doğu politikası) dedikleri şeyin, aynı zamanda iş güvenliği ile ilgili bir şey olduğunu anlayamamışlardır.» (3).

Sayılar ve olgular — ve Brandt'ın belirttikleri — kapitalist ülkelerden yaptığımız ithalatın ekonomimizin temeli hatta bir yerde kurtarıcısı olduğu şeklindeki geçmişteki ve günümüzdeki antikomünist propagandanın nasıl bir sahtekârlık olduğunu ortaya koymaktadır. Tabii ki, iki ayrı dünya sistemine bağlı uluslar arasında, karşılıklı çıkarlar olmadan ticaret ilişkileri de olmaz. Sosyalist ve kapitalist ülkeler birbirlerine armağanlar sunacak değildirler.

Biz ekonomik ilişkilere, ancak bu ilişkiler sosyalist yapıya yararlıysa, sosyalist birliği güçlendiriyorsa, güçler oranının bizim yararımıza değişmesine katkıda bulunacaksa, o zaman gireriz. Şöyle de diyebiliriz: Ekonomik ilişkilerin çeşitli etkilerini göz önünde bulundurmalıyız. Önemli olan şey, sosyalist devletler birliğinin tüm olarak güçlenmesi ve güçler oranının sosyalizm yararına değişmesidir. İşte ancak bu bağlantı sayesinde sınıf mücadelesi gelişir. Egemen emperyalist çevreler ellerinden geldiğince, güçler oranının değişmesine izin vermeden, ticaretin yalnızca denge sağlayıcı etkenlerinden yararlanmak istiyorlar. Sosyalist devletlerse, bunun tam aksine, güçler oranının değişmesine çalışmaktadırlar.

Çok doğal olarak, egemen emperyalist çevreler de kendi sınıf çıkarlarından hareket ediyorlar. Sosyalist ülkelerle ekonomik ilişkilere, ancak mallarının sürüm ve pazarlarını ve böylece kârlarını garantilerlerse, bu sayede ham madde, yakıt ve yeni teknikler elde ederlerse, girerler. Ticaret ve öteki ekonomik ilişkilerin gelişmesi, bu nedenle, iki tarafın da çıkarlarına ve çıkarların uyuşmasına bağlıdır.

Aynı zamanda hem sosyalist ülkeler, hem de egemen emperyalist güçler tamamen ayrı sınıfsal konumlardan hareket ediyorlar ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi sayesinde tamamen ayrı amaçlara varmak istiyorlar. Bu nedenle ekonomik ilişkiler farklı sınıf çıkarlarının birbiriyle çatıştığı, ayrı amaçları ve çıkarları gerçekleştirmek için sert bir sınıf savaşının verildiği bir alandır.

O yüzden artık geçerli olan şey, barış içinde yan yana yaşama ilkesinin karakteristik diyalektiği olan zıt çıkarların birliği ve savaşdır. Bizim amacımız ekonomik ilişkileri, barış içinde yan yana yaşama ilkesine güçlü bir maddi temel olacak biçimde geliştirmektir. Ayrı toplum düzenlerine sahip devletler arasındaki tüm ilişkilerin siyasal yönden normalleşmesinin sağladığı ekonomik çıkarlar yumuşamayı artık geri döndürülmez hale ge-

tiren en önemli etkidir. Sosyalist ve kapitalist ülkeler arasındaki geniş çaplı ekonomik ilişkiler daha yeni yeni gelişmeye başladığı halde, bugün egemen emperyalist çevreler bu ilişkileri geliştirmeyi istiyorlar. Bu istekleri özellikle son bunalım sırasında belirginleşti. Ama bunun gerçekleşmesi siyasal yumuşamaya bağlıdır.

Bazan, «acaba kapitalistlerle geniş ekonomik ilişkiler kurduğumuz için bunalım sırasında onların can kurtaran simidi durumuna mı düştük, acaba onların bunalımdan kurtulmalarına, ya da daha ötesi bunalıma düşmemelerine yardım mı ediyoruz» diye sorular soruluyor. Bu soruları cevaplamak için çeşitli görüş açılarını dikkate almalıyız. Önce ekonomik ilişkilerin çabuk gelişmiş olmalarına karşın, ne sosyalist ne de kapitalist devletlerin ulusal gelirlerinde bir düşüş yaratmadığını söylemeliyiz. Ekonomik ilişkiler bundan sonra da gene aynı hızla gelişmeler bile, kendi öz kuralları değişmez, her şeyden önce ekonomik yasaların etkisi ve bunalımın sürecini belirleyen yasalar değişmez.

Sosyalist ülkelere yapılan ihracat birkaç yüzbin emekçiye işlerini, iş yerlerini garantiler, ama kapitalizmin çerçevesi içinde ne işsizliği önleyebilir, ne de sosyal güvenliği yaratabilir. O yüzden ticaret ilişkilerinin bir yandan sosyalizmi güçlendiren, sosyalizm ve emperyalizm arasındaki güçler oranının değişmesine yarayan etkisini, öte yandan daha önce açıkladığımız anlamda zorunlu olarak sınırlı olan ekonomik ilişkilerin kapitalist girişimlerin yükünü hafifleten ve buna bağlı olarak istihdam durumunu düzelterken etkisini görüp, bu iki etkiyi birbirinden ayırmalıyız. Üstelik yalnızca ekonominin söz konusu olmadığını, başka etkilerin de işe karıştığını dikkate almalıyız.

Ticaret ilişkilerinin büyük siyasal önemine başka açılardan da işaret etmeliyiz. Sosyalist devletler birliği ticaret yoluyla nitelik ve nicelik bakımından yeni bir dünya pazarı, yani yeni bir dünya ticaret düzeninin oluşmasında etkin bir rol oynuyor. Ama daha önce de belirttiğimiz gibi, kapitalist devletlerle olan ticaret ilişkilerimizin karakteri, sosyalist ülkelerle olandan başkadır. Kapitalistlerle olan ilişkilerimiz de, artık emperyalist güçlerin dikte ettiği gibi sürdürülen o eski ilişkiler değildir. Ve ilerde sosyalist ülkelerin ağırlığı daha da artacaktır. Ve nihayet bu ticaret ilişkileri hiç kuşkusuz kapitalist ülkelerdeki anti emperyalist savaş için gitgide daha iyi koşullar yaratacaktır. Daha bu günden, tarafsız olarak, sosyalist toplum düzeninin dengeli ekonomisi ve pazarları ile kapitalist düzenden daha üstün olduğunu kanıtlıyorlar.

Bu nedenle bir çok işçi sınıfı partisinin bunalıma karşı savaş programında (anti-kriz programı) Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerle ekonomik ilişkiler kurulması önde gelen bir öneridir. Tabii sosyalizmin objektif üstünlüğü — özellikle anti komünizm etkisinin hâlâ güçlü olduğu yerler-

de — hemen otomatik olarak emekçilerin sınıf bilincine dönüşmeyebilir. Bu görülmüştür. Kapitalist ülkelerin içindeki sınıf savaşıyla, sosyalist ülkelerle kurdukları ticaret ilişkileri arasındaki bağ üzerinde hemen bugünden bir yargıya varamayız. Tekellerin gücünü gerilettiğimiz ölçüde, ekonomik ilişkiler demokratik, anti-emperyalist düzenin sağlanmasında önemli bir etken olurlar. Yani bugün gündemdeki görev; yalnızca bunalım sonuçlarının günlük düzene yansımaları önlemek değildir. Aynı zamanda tekellerin gücünün kırılması ve sonunda yenilgiye uğratılması da görevimizdir.

TÜSTAV

1 — Karl Marx Kapital Cilt III, sayfa 259.

2 — Vorwärts 19. Haziran. 1975.

3 — Süddeutsche Zeitung Münih. 14/15 Haziran 1975.

«EINHEIT» dergisinin Ağustos 1975 sayısından çevrilmiştir.

Tekelci Sermayenin Ekonomik Bunalımı Devam Ediyor

Dergimizin 27 ve 28 inci sayılarında 1976 yılı başlarında tekelci sermayenin içinde bulunduğu durumu ve egemen sınıflar arasındaki çıkar çekişmelerini özetlemiştik. Bu sayıya ek olarak koyduğumuz bu bölümdeki belgeler tekelci sermayenin zorluklarını ve «yakınmalarını» kendi dilerinden kanıtlamak açısından önemlidir.

Dikkat edecek olursak, tekelci burjuvazinin bugün çözümsüz kaldığı başlıca noktalar şunlardır :

● **Yatırım için fon yetersizliği** : Tekelci sermaye bugün içinde bulunduğu krizi atlatabilmek için yeni sanayi yatırımları yapmak zorunda ve isteğindedir. Ama bunu yapmak için gerekli fona ve daha ileri sanayi yatırımlarını finanse edecek kaynaklara sahip değildir. Orta vadeli krediler ve devlet sübvansiyonları azami derecede kullanıldığı halde varolan imkânlar finansman ihtiyacını karşılayamamaktadır.

● **Pazar sıkıntısı** : Yerli tekelci sermaye aynı zamanda pazar sıkıntısı da çekmektedir. Türkiye büyük ölçüde tarıma dayalı ürünlerini pazarlamakta sıkıntı çekmektedir.

AET ile ilişkiler çıkmazda : Yatırım kaynağı ve pazar ihtiyacını Türkiye nereden karşılayabilir? Şimdiyedek Ortak Pazar yerli tekelcilerin pek fazla bel bağladıkları bir olguydu. Tekelci burjuvazi AET sermayesi ile Türkiye'de ortak yatırımlar yapmak ve AET ülkeleriyle dış ticaretini geliştirmek yolunda 1960 sonrasında oldukça önemli adımlar atmıştır. Ama dünya kapitalist sisteminin içinde bulunduğu bunalımın bugün vardığı noktada yerli tekelciler AET ilişkilerinden yeni avantajlar elde edemez durumdadırlar. Şöyle ki :

● Türkiye'nin AET ile ilişkilerinde artık gümrük duvarlarını indirmesi gerekmektedir. Bu durumda yerli sermaye, AET ülkelerine Türkiye pazarını alçak gümrüklerle ve bazı alanlarda gümrüksüz açmak zorundadır. Türkiye tekeli burjuvazisi AET ile ne Avrupa pazarında ne de Türkiye pazarında rekabet edebilecek, boy ölçüşebilecek güce sahip değildir. Gerçi Türkiye'de işgücü, AET ülkelerindekinden daha ucuzdur ama teknoloji geri olduğu için emeğin üretkenliği düşüktür ve ileri teknoloji ile yüksek emek produktüvitesine sahip olan AET emperyalizmi, gümrük duvarları alçaltıldığı takdirde Türkiye'ye ucuz sanayi ürünleri pazarlayacaktır. Bu ise yerli sanayinin önemli sektörlerinin iflâsı demektir. Zaten pazar sıkıntısı çeken yerli tekeli sermaye, Avrupa ürünleriyle hiç başa çıkamayacaktır.

Ortak Pazar, Türkiye'den AET'nin öngördüğü vecibeleri yerine getirmesini istemektedir. Bu vecibeler, başlıca, gümrük duvarlarını indirmek olduğu için yerli sanayinin düzeyi bunu kaldıracabilecek ve AET ile boy ölçüşebilecek durumda değildir. Bu nedenle yerli tekeller AET'den «taviz» istemektedirler. Tekeli sermayenin sözcülerinden Ertuğrul Soysal'ın İSO'daki konuşması ve Kâmrân İnan'ı eleştirmesi, Türkiye sanayisinin dışa bağımlılığından yakınması, bu konuda en somut belgelerden birisini oluşturmaktadır. Ayrıca sanayicilerin Mart başında üç büyük parti yöneticisiyle yaptıkları görüşmelerde ve konuyla ilgili olarak gazetelerde çıkan haberlerde de bu nokta açıkça göze çarpmaktadır.

● Yerli tekeli burjuvazi AET ile Türkiye'de ortak yatırımlar yapmak konusunda da önemli avantajlara sahip değildir. Gerçi emperyalizmin en önemli özelliklerinden birisi sermaye ihracıdır, ama AET finans kapitalisti Türkiye'deki ortak yatırımları için % 50'den fazla hisseye sahip olmak istediklerini belirtmişlerdir. Türkiye'deki bugünkü mevzuat ise bunu engellemektedir.

● Ayrıca, yerli tekeli burjuvazi hangi sektörlere yatırım yapması gerektiğinde de belirgin bir tercihe sahip değildir.

Geri Teknoloji ve «Enfrastrüktür» Yetersizliği

● Türkiye, daha ileri teknolojiyle, ağır sanayiye yönelmesi için hem yeterli sermaye birikimine sahip değildir, hem de içinde bulunduğu bağımlılık ilişkileri buna elvermez. Ayrıca ağır sanayi için gerekli olan ve teknik deyimle «enfrastrüktür» adı verilen tesisler yoktur. Tekeli sermaye bu gibi tesislere yönelmekte kısa vadede fayda ve önemli kârlar ummamaktadır. Türkiye'nin sanayii basit veya dayanıklı tüketim malları sanayiini aşamamıştır. Ve dayanıklı tüketim malları üretimi ise belirli bir doygunluğa ulaşmış, pazar tıkanıklığına gelip dayanmıştır. Türkiye tekeli burjuvazisi daha ileri sanayi atılımına girişebilmesi için:

- a — Yeterli derecede sermaye birikiminden ve fonlardan yoksundur,
- b — Bu daha gelişkin sanayinin öngördüğü enfastrüktür'e sahip değildir,
- c — Teknolojik bakımdan geridir,
- d — Emperyalist burjuvaziye bağımlılık ilişkileri yerli tekelci sermayeye, ne daha ileri sanayileşme imkânlarını, ne de daha gelişkin teknolojiyi sağlayamamaktadır.
- e — Tekelci sermaye tüketim ekonomisini körükleyerek basit ve dayanıklı mallar üretimi ile kısa vadeli hesaplar ve büyük kârlar peşindedir.

● İşte Türkiye tekelci sermayesi bu kısır döngü içinde sıkışmış kalmıştır. Bu nedenle üçüncü dünya ülkelerine açılmak gereğini duymuş ve sosyalist ülkelere karşı güttüğü Mc Charty'ci-antikomünist siyasetinde değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır.

● Türkiye tekelci sermayesinin önündeki almasıklardan (alternatiflerden) birisi de son iki yıl içinde fazlasıyla gürültsü koparılan «silah ve motor sanayii»dir. Türkiye emperyalist silah tekelleri tarafından bir silahlanma yarışına sokulmuştur. Bu yarış içinde yerli sanayiciler yani bir yatırım — ve kâr -- alanı bulmanın sevinciyle fazlasıyla iştahlanmışlardır. Fakat ancak yabancı sermaye ile birlikte gerçekleştirebilecek böyle bir silah-montaj sanayii gerçekleştirememiştir. Özellikle AET'den beklenen bu yabancı sermaye katılımı, Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerde karşılaşılan çelişkiler ve aüclükler nedeniyle şimdilik çıkmaza girmiştir. Oysa yerli tekelci sermayenin çeşitli sözcüleri Vehbi Koç'a varıncaya kadar, yakın yıllarda silah ve motor sanayii konusunda demeçler vermişler ve «hizmete», «her türlü yardıma» hazır olduklarını dile getirmişlerdir.

● Türkiye'nin ödemeler dengesindeki açık giderek büyümektedir. Ayrıca döviz kaynakları hayli kurumuştur. Büyük bir kaynak sıkıntısı içinde olan tekelci sermaye yurt dışına turistik gezilerin kısıtlanmasını önerecek kadar güçlük içindedir. Öte yandan yatırım ve kredi için tasarruf sağlayabilmek amacıyla bankaların verdikleri ikramiyeler kaldırılmıştır. Yani tekelci sermaye küçük, büyük demeden her türlü fon imkânını değerlendirmek istegindedir.

● Tekelci burjuvazinin yıllardır çabaladığı fon imkânlarından birisi de tarım sektörüdür. Kırsal kesimde kalan, tekelleşemeyen tefeci ve orta ticaret sermayesi biçiminde (bir yandan kapitalist ilişkiler içinde, bir yandan prekapitalist sömürüler tarzında dolaşım yapan) önemli bir para hacmi vardır. Tekelleşmenin hızlanmasına rağmen, tekelci burjuvazi bu hacmi istediği gibi direkt kontrol edememekte, aracı kârlarını azaltıp, aracı sömürücüleri aradan çıkaramamaktadır. Kırsal kesimden, tarımdan ve

Anadolu'daki küçük ve orta ticaretten yeni sanayi yatırımlarına kaynak sağlamak tekelci burjuvazinin yıllardır gösterdiği çabalar arasındadır.

İşçi Sınıfının Ekonomik Mücadelesi ve Tekelci Sermaye:

İşçi sınıfımızın ekonomik mücadelesi giderek güçlendikçe işverenler bu mücadeleye karşı tedbirler almak için çabalamaktadırlar. Yukarıda anlattığımız önemli çıkmazlar içinde olan tekelci sermaye, başlıca sömürü kaynağı olan artı değer sömürsünü yükseltmek amacındadır. İşçi sınıfının ekonomik mücadelesi işe buna imkân tanımamaktadır. Bugün istisnasız bütün işverenler muttasıl bir koro halinde işçi ücretlerinin yüksekliğinden yakınmaktadırlar. Oysa işçi ücretleri yüksek değil, tersine oldukça düşüktür. Fakat tekelci sermaye artı-değer oranını arttırıp, işçi sınıfımız üzerindeki insafsız sömürsünü daha da şiddetlendirmek dileğinde olduğu için ücretleri yüksek bulmaktadır.

Tekelci sermaye bir yandan grev yasaklamaları, sıkıyönetim uygulamaları veya açık faşist diktatörlük gibi yöntemlerle bu amacına erişmek isterken, öte yandan oldukça komik demagojilere başvurmaktadırlar. İşçilere böyle «fazla» ücret ödemeğe devam ederlerse günün birinde fabrikaların kapanacağını ve işçilerin hepten işsiz ve parasız kalacaklarını söyleyerek, işçileri kendi gelecekleri açısından «kanaatkâr» olmağa davet etmekte, ücretlerin yüksek olmamasının sadece işverenlerin değil, işçilerin de lehine olduğunu anlatmağa çalışmaktadırlar. Buna en son örnek olarak Vehbi Koç'un, Milliyet Genel Yayın Müdürü'ne söylediği şu sözleri gösterebiliriz:

«Efendim bir fabrika kazanırsa çalışanlara birşeyler verebilir, kazanmazsa veremez. Bu dengeyi muhafaza etmek lâzım. Benim üzerinde durduğum nokta bu. Kazanırsam fazla alsınlar. Ama kazanılmadığı zaman da fazla para istiyorlar, bu yüzden kapanıyor. Mesela en son yaptığımız bir toplu sözleşmede 17 bin liraya geliyor vasati maliyeti bir işçinin. Bu fabrikamız bunu kaldıramaz. Öyleyse fabrika kapanacaktır. Kapandığı zaman da işsizlik biraz daha büyüyecektir. Yani ölçüyü kaçırmamak lazımdır. Son zamanlarda bu ölçü kaçmaktadır. (...) Bugün grevler oluyor, işi yavaşlatmak oluyor, haksız yere talepler oluyor. Hem işçi, hem sanayici, hem memleket mutazzarır oluyor. Biz ortaya daha doğru sistemler koymak mecburiyetindeyiz. Bugünkü gidiş, iyiye gidiş değildir.» (Milliyet, 1.6.1976).

Koç'un söylediği gibi işverene yılda 137 bin (ayda 11 bin 500) liraya malolan işçilerin sayısı **parmakla sayılacak kadar** azdır. Bu bakımdan böyle bir işgücü maliyetinin **vasati** (ortalama) olduğu yalundaki beyan samimi ve doğru değildir. Ama burada asıl dikkat edilecek nokta, işverenlerin kendi kazançlarını, işçinin işgücü ve emeği dışında göstermeleridir. «Kazanırsam alsın, kazanmazsam almasın» demek işçi ücretlerini bir lütuf olarak

kabul eden, anlayışın sonucudur. Oysa işverenin kazandığı her kuruşu yaratan işçidir. İşçinin işgücü olmadığı takdirde, işveren ne artı değere el koyabilir, ne de herhangi bir kuruş kazanabilir. İşçinin çıkarıyla işverenin çıkarını, yani bu uzlaşmaz çıkarları, **ortak çıkarlar** olarak göstermek, burjuvazinin dünyanın her yanında sarıldığı başlıca demagoğilerden birisidir.

Sanayicilerin, parti başkanlarıyla yaptıkları görüşmelerde en çok işlenen konulardan birisinin de işçi ücretleri olduğuna burada dikkati çekmek isteriz. Demirel ve Erbakan zor yoluyla işçi sınıfının ekonomik mücadelesini önlemeği önerirken, CHP Genel Başkanı kendi iktidarında işçi sınıfı ile işverenler arasında sosyal barış kurabileceğini söylemekte, örnek olarak İsveç'i göstermekte ve Türkiye'de işçi sınıfının yüzde seksenini siyasî bıkamdan kontrol ettiğini iddia ederek, elindeki en büyük kozu işverenlerin önüne açmakta, işçi sınıfının desteğini almayan bir iktidarın hükümet edemeyeceğini söyleyerek bu göreve talip olmaktadır.

Hammadde Sıkıntısı ve Bürokratik Mevzuat:

Tekelci sermayenin şikayetleri arasında ham madde sıkıntısı da gelmektedir. Daha çok montaj sanayii biçiminde olan sanayi için yurt dışında pek çok ham madde veya ara malı ithal edilmektedir. Dış ticaretin dengesizliği, döviz rezervlerinin yetersizliği nedeniyle bugün sanayiciler ham madde sıkıntısı çekmektedirler.

Tekelci sermayenin **önemsiz** bir şikayeti olarak da, devlet mekanizmasındaki ağır bürokratik işleyişi sayabiliriz.

Sonuç:

Bu sayıda verdiğimiz belgelerle ilgili olarak yazdığımız bu kısa giriş yarın yerli tekeli sermayenin sözcüleri ağızından dile getirilen tekeli sermaye çıkmazlarını ve aktüel sorunlarını özetlemektedir. Söz konusu belgeler gerçekten ilginçtir ve işçi sınıfı sosyalistlerinin uzun yıllardır dile getirdikleri gerçeklerin ve öngörülerin bizzat tekeli sermaye ve onların çeşitli siyasî temsilcileri ağızından dile getirilmesi, aslında işçi sınıfı biliminin Türkiye'deki yeni bir ideolojik başarısıdır. Tekeli sermaye sözcülerden aktardığımız alıntılardan bir kısmı gazetelerde yayınlandı veya özetlendi, bir kısmı ise basında yayınlanmadı. İşçi sınıfı sosyalistlerinin Türkiye kapitalizmi ve tekeli sermayesi ve 1976 ilk yarısındaki durumu, 1970'ler ortasındaki konumu hakkında bilgi edinebilmeleri, ve sosyalizm adına yanlış ekonomik yorumlara karşı daha uyanık bulunabilmeleri için ekte sunduğumuz bu derlemenin yararlı olacağı kanısındayız. Ve aslında tekeli sermaye sözcülerin kendi ağızlarından yaptığımız bu alıntılar hiçbir yoruma yer bırakmaya-

cak kadar nettir ve basittir. İlke'yi izleyen işçi sınıfı sosyalistlerinin bilinç ve bilgilenme düzeyleri açısından ve İlke'nin ikibuçuk yıllık tekelci sermaye ve siyasal ortam tahlillerini izleyenler için ekteki derleme sadece tamamlayıcı bir dökümtasyon niteliğindedir.

VEHBİ KOÇ'UN SÖZLERİ

Abdi İpekçi'nin Vehbi Koç'la yaptığı röportajdan bazı bölümleri buraya aktarıyoruz: (Milliyet 1.6.1976)

Fon Temini ve Tasarruflar:

İpekçi — Efendim izin verirseniz, tekrar ekonomik kalkınmamızla ilgili sorunlara gelelim. Biraz önce yaptığımız açıklamalardan şu sonuç çıkıyor yanılmıyorsam: Bu gelişmeyi sağlamak için yatırımlara önem vermek lâzım. Yatırımları gerçekleştirmek tasarruflara bağlı. Bu tasarruflar çalışanlara verilebilecek, dağıtılabilecek paraların, onlara verilmeyip yatırımlara kullanılması zorunluğunu yaratıyor. O zaman bir ikilem ortaya çıkıyor, neyi tercih edeceksiniz? Yatırımları mı tercih edeceksiniz, yoksa sosyal adalet isteklerini karşılamaya mı önem vereceksiniz? Siz bu sorunu nasıl çözümlüyorsunuz?

Koç — Demin söylediğim gibi, işin ayarını kaçırmamak lâzım. Bir kısmını çalışanlara vereceksiniz, bir kısmını da yatırımlara tahsis edeceksin. Şimdi Türkiye'de o kadar tasarruf edilecek işler var ki, bir misal olarak, bugün turizmden 300 milyon dolar geldi deniliyor. Benim kanaatime göre 600 milyon dolar da dışarı çıkıyor. Biraz da vatandaşın aklını başına toplayıp memlekete yardımcı olması lâzım.

İpekçi — Ama dış seyahatlerde harcanan paralardan tasarruf, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu tasarruf ihtiyacını karşılamaya yeter mi?

Koç — 600 milyon dolar büyük paradır.

İpekçi — Bunun tamamının mı ortadan kaldırılmasını teklif ediyorsunuz?

Koç — Efendim önüne gelen gezmeye gidiyor. Olmaz böyle iş. Tasarruf yapılacak başka sahalarda var. Meselâ trafikte benzin tasarrufu büyük yekûn tutar. Bunun gibi parça parça toplayacak olursak, millet yardımcı olursa çok faydalı neticeler alınır. Kanunla olmaz bu işler, insanın içinden gelmesi lâzım. Mecbur olmadıktan sonra Avrupa'ya gitmemeli. Vaziyetimiz israfa müsait değildir. Borçlanıyoruz mütemadiyen. Aklımızı başımıza toplamamız lâzım. Memleketin bizim olduğunu unutmamalıyız. (...)

İpekçi — Türk ekonomisi döviz tedariki yönünden ciddi bir darboğaz içinde. DÇM kredileri bu soruna çözüm olur mu, görüşünüz nedir?

Koç — Türkiye böyle durumlarla birçok defa karşılaşmıştır. Fakat hiç birisinden ders alınmamıştır. Hakikaten Türkiye'nin döviz durumu bugün kritik bir safhadadır. Bir memleketin borçlanması normaldir. DÇM kredilerinin faydası muvakkattir. Asıl mesele, büyümekte olan Türk ekonomisinin döviz ihtiyacının plânlı bir şekilde uzun vadeli kararlara bağlanarak halledilmesidir. Bu konuda akla gelen bazı tedbirler şunlardır:

- a) Çeşitli teşvik tedbirleri ile sanayi mamûllerimizin ihracatını geliştirmek,
- b) Tarımımızın randımanını arttırmak,
- c) Turizm gelirlerini çoğaltmak,
- d) Her türlü israfın önüne geçmek,

Meselâ benim bildiklerim:

Kaçak gelen Amerikan sigarasına verilen döviz yılda takriben 50 milyon dolardır.

Memlekette 2 yıldan beri tevsî müsaadesi verilmediğinden ithal edilen traktörlere tahsis edilen döviz farkı 50-70 milyon dolardır.

Turizmden yılda 300 milyon dolar döviz geliyorsa 60 milyon dolar çıkmaktadır.

Tabii israfı önlemek yalnız hükûmetlerin işi değildir. Her vatandaşın vicdanı ile karşı karşıya gelip memleketin içinde bulunduğu durumu göreyerek israftan kaçınması ile mümkün olabilir. (...)

Yabancı Sermaye ve Teknoloji:

Koç — O işte hiç bilgim yok. Cevap verecek vaziyette değilim.

İpekçi — Ama herhalde yabancı sermaye konusunda bilginiz var.

Koç — «Yabancı sermaye iyi», «Yabancı sermaye kötü». Böyle bir ayırımı benimsemiyorum. Memlekete lâzım olan yabancı sermayenin getirilmesi icabeder, işin mahiyetine göre, icabeden işte yabancı sermayeye yüzde yüz veririm, icabeden işte yüzde 10 veririm. Tamamiyle bir akıl işi bu. Yani bunun ölçüsü yok bana kalırsa. Bizim bilgili, memlekete faydalı yabancı sermayeye ihtiyacımız var. Benim görüşüm bu. Ama dediğim gibi ölçüsü önemli, filânca işte yüzde 10 veririm, başkasında hiç vermem, bazısına da yüzde yüz veririm.

İpekçi — Bugüne kadar yapılan uygulama nasıl olmuştur sizce?

Koç — Bugüne kadar yapılan uygulamada büyük hatalar yapılmadı, iyi sonuçlar alındı. Meselâ, misal olarak, lâstik sanayiinde yabancı sermaye girmeseydi, biz bu işi yapamazdık.

İpekçi — Neden yapamazdık?

Koç — Ne mühendisimizin, ne işçimizin hiç bilgisi yoktu.

İpekçi — Ama bilgi sermaye değil ki efendim. Sermayenin yerine o bilgiyi ithal etseydik yine olmaz mıydı?

Koç — 1960 senesinde o da yoktu. Yani onu yapacak, düşünecek halde değildik. Bunlar 1958-1960'da başladı. Bugün meselâ iyi işçiler yetişti, mühendisler yetişti. Knowhow almak şartıyla kurulabilir. Ama bazı sanayi kol- larında gelişmeler o kadar ileri gidiyor ki, hergün yeni yeni sistemler çıkı- yor. Bu sistemleri elde etmek ve uygulamak mecburiyetindeyiz. Şimdi ben bir lâstik fabrikası kursam, karşımdaki yeni sistemlerle çok ileri gitmiş ise ve ben eğer bu yeniilklerden istifade etmeyecek olursam, olduğum yerde kalırım, rekabet edemem. Sonra kâr transferini kontrol etmenin ko- layı var. Normal kazançlara transfer hakkı verildikten sonra kimsenin şî- kâyeti kalmaz.

İpekçi — O zaman gelir mi?

Koç — Normal kazancını verirsen gelir.

İpekçi — Normal kazançtan kastınız nedir?

Koç — İşine göre. Yüzde 10 mu dünya kazançları, 15 mi ne ise...

İpekçi — Yaygın iddia şudur ki, yabancı sermaye bugüne kadar Tür- kiye'de getirdiğinden çok götürmüştür, aşırı kârlar sağlamıştır. Zaten Tür- kiye'de aşırı kâr görmese, Türkiye'de yatırım yapmayı, Türkiye'ye sermaye yatırmayı bir macera sayar, onun için gelmez. Bu iddialara katılmaz mı- sınız?

Koç — Şimdi şüphesiz ki, Almanya'da lâstik fabrikası kuracak bir Amerikan şirketi aynı fabrikayı Türkiye'de kurmak için bir fark isteyecek- tir. Bu, kendini emniyete alma farkıdır. Fakat bizde yabancı sermayeyi kö- tüleme değişik şekilde yapılıyor.

Yabancı Sermaye Kanunu 1954'de çıktı. O tarihten bugüne kadar ge- len yabancı sermayenin kârı her yıl transfer ediliyor. Bu transferler mu- kayese edilirken daima bir yıl evvel gelen yabancı sermaye ile kıyaslanı- yor ve tenkitler o noktaya teksif ediliyor. Bu doğru değildir.

İpekçi — Yani siz genel olarak yabancı sermaye Türkiye'ye zararlı değil, yararlı olmuştur görüşüne katılıyorsunuz, öyle mi efendim?

Koç — Evet.

İpekçi — Bir de yeni bir görüş var: Deniyor ki, bu Türkiye'de artan nüfus fazla iş gücü oluşturuyor. Bunu biz ihraç etmek zorunda kalıyoruz. Almanya'ya gidiyor işçiler, orada çalışmaya. Bunu yapacak yerde, Alman

işyerleri de Türkiye'ye gelsin ve Türk işçileri de orada kendilerine yeni imkânlar bulsunlar. Bu görüş hakkında ne düşünüyorsunuz?

Koç — Almanlar Türkiye'de bizim ihdas edeceğimiz gümrüksüz bölgelerde fabrika kurup Türk işçilerini burada çalıştırıp ihracat yapmayı düşündüler. Fakat biz kabul etmedik.

İpekçi — Sizin görüşünüz nedir bu konuda?

Koç — Şart.

İpekçi — Şart diyorsunuz.

Koç — Evet şart. Ama dediğim gibi bu tesisler gümrüksüz alanlarda kurulacak. Yapılan mallar dış memleketlere o firmanın kendi markasıyla ihraç edilecek.

İpekçi — Bundan bizim kazancımız, iş gücüne yeni imkân yaratmak bakımından başka bir yararımız olur mu?

Koç — Önemli bir kısmı döviz tasarrufu bakımından olur.

Çokuluslu Şirketler ve AET ile İlişkiler:

İpekçi — Bir de yeni bir gelişme var bütün dünyada efendim. Çok uluslu şirketler. Bu gelişme karşısında değişik görüşler ortaya atılıyor ve genellikle bunun karşısına da çıkılıyor. Siz bu çok uluslu şirketler konusunda ne düşünüyorsunuz?

Koç — O kadar çeşitli fikirler ortaya atıldı ki son zamanlarda. Petrol şirketleri üzerinde çok duruluyor, dikkat ederseniz. Deniliyor ki, petrolü birisi çıkarsın, rafineriyi birisi yapsın, satışı başkası yapsın. Böyle bir sistem yürümez sanırım. Bu gibi görüşler Amerika'dan çıkıyor. Amerika her bakımdan kaynıyor. Seçim dönemlerinde çeşitli fikirler ortaya çıkıyor orada.

İpekçi — Yani bu çok uluslu şirketlerin gelişmesi, devleşmesi ve tekel-ler kurması konusunda kesin bir fikriniz yok mu?

Koç — Bunlardan kurtulmak imkânı yok. Bu şirketler o kadar büyümüşlerdir ki, misal olarak General Electric'i alalım. Bu sene araştırmaya tahsis ettiği para 250 milyon dolar. 550 milyon dolar da Amerikan Hükümeti veriyor. Bu 800 milyon dolarla araştırma yapıyorlar. Uçak motorlarının, feza araçları motorlarının elektrik aksamını General Electric yapıyor. Bu araştırmayı başka kim yapabilir? Bu yıl 800 milyon dolar vererek? Çok büyük paralar bunlar. Yani onların araştırmaya verdikleri paraların ölçüsü

yok, muazzam birşey. Tabii bu gibi imkânlar şirketlerin devleşmesini kolaylaştırıyor.

İpekçi — Bir de Ortak Pazar sorunu var efendim. Siz, bir Türk sanayicisi olarak, Ortak Pazar'dan tedirgin değil misiniz?

Koç — Ortak Pazar işi çok konuşuluyor. Geçen sene ben Belçika'ya gittim. Ortak Pazar işini aklımın erdiği kadar tetkik ettim. Döndükten sonra burada bir konuşma yaptım, belki okudunuz. Gazetelerde de çıktı. Biz nerede olduğumuzu bilmiyoruz, evvelâ. Hangi sanayimiz dayanır, hangi sanayimiz dayanmaz, ayakta durabilir, hangisi duramaz? Bugün bunun farkında değiliz. Yani bu iş devletçe, Sanayi Odaları'nca, tüccarca zamanında ele alınmış değil. Kalksın bir yetkili desin ki, «Mensucat sanayimiz ayakta kalır», yahut, «Şu sanayimiz batır». Böyle bir hesap görmedim bugüne kadar.

İpekçi — Bunda biraz da sizin kabahatiniz yok mu?

Koç — Çok, çok. 1963 senesinde ilk protokol imza edilmiş Ortak Pazar'la. Hazırlık anlaşması için, ikinci döneme geçebilmek için. İkinci dönem 1971 de başladı. 1963-1971 arası 8 senedir. 8 sene yatmışız biz. Ondan sonra ikinciye geçmişiz, gene yatmışız. Bugüne kadar da ciddi bir çalışmanın yapılmış olduğu kanaatinde değilim.

İpekçi — Yatmışız derken, sanayicileri mi kastediyorsunuz?

Koç — Devletçe, milletçe, hepimiz dahiliz işin içersine. Ortak Pazar'a bizim girmemizin şart olduğu kanaatindeyim. Ama adamlarla müzakere masasına oturduğumuz zaman «Ben şunda dayanırım, bunda dayanmam, bu, bu şartları yaparsanız girerim» demeliyiz. Bunu ortaya açıkça koymamız lâzım bizim.

İpekçi — Neden şart olduğunu görüyorsunuz, Ortak Pazar'a girmemizi?

Koç — Avrupa Birliği anlaşmasıyla, çeşitli anlaşmalarla, biz Batı'yla ilgiliyiz, diyoruz. Batı'yla mukadderat birliği yapmışsak Ortak Pazar'a gireceğiz. Biz Ortak Pazar'dan 1 milyar dolarlık mal almışız, 300 milyon dolarlık mal satmışız, zarar etmişiz diyoruz. Buna bakarak da Ortak Pazar bizi aldattı diyoruz. İyi ama, Ortak Pazar olmasaydı bu malları nereden alacaktık? Yine o memleketlerden alacaktık, bu paraları verecektik.

İpekçi — Ama Ortak Pazar'dan mal almak için mutlak Ortak Pazar'ın içinde olmak zorunluğu yok.

Koç — Yok. Ama bizim açığımız ondan dolayı değil. Ortak Pazar'dan dolayı değil bence.

İpekçi — Fakat efendim, Ortak Pazar'a girmenin şart olması için de-

diniz ki, biz madem ki Batı'dayız. Batılı olacağız, onun için Ortak Pazar'a girmek lâzım. Yani Batılı olmanın şartı ve neticesi olarak gösteriyorsunuz, Ortak Pazar'a üye olmayı. Halbuki Batılı olduğu halde Ortak Pazar'a girmeyen ve girmeyecek olan birçok ülkeler var.

Koç — Var ama, onlar ekonomileriyle ilerlemiş memleketler. Ayakta durabiliyorlar. Girmeyenler içerisinde İsveç var, İsviçre var, Fillandiya var, Norveç var. Onlar bizden çok ileri durumdalar.

İpekçi — İsveç ve İsviçre şüphesiz. Fakat Finlandiya ve Norveç'in durumu çok mu ileri acaba?

Koç — İleri. Şimdi ileri şurada, muhtelif yerlerden kazançları fazla onların. Meselâ ben yine tarıma geliyorum. Finlandiya Reiscumhur'u gelmişti evvelki sene. Hariciye Vekili de vardı. Onlar 1 milyar 200 milyon dolarlık orman mahsulü ihraç ediyorlardı. Bir yemekte dediler ki, «Orman sahanız 19 milyon hektar ise, sizin asgarî 750 milyon dolarlık orman ürünleri ihraç etmeniz lâzım.» Biz ne kadar orman ürünü ihraç ediyoruz? Hiç?. Bu konulara ehemmiyet vermeliyiz biz.

İpekçi — Evet. Şu halde, bu verdiğiniz örnekte de belirttiğiniz gibi, potansiyel olarak büyük imkânlarımız var. Ve meselâ, Finlandiya kadar potansiyelle sahip olduğumuz halde, niye Finlandiya'nın duymadığı bir zorunluğ u biz duyalım?

Koç — Biz bu hale gelmişiz daha. İhraç edecek hale gelmemişiz.

İpekçi — Ortak Pazar'a girersek, gelecek miyiz o hale?

Koç — Efendim, pazarlık yaparsınız. Bugün İtalya dayatıyor, diyor ki, benim domateslerim, konsantre domateslerim satılmadan, sen dışarıdan alamazsın. O vakit girersin Pazar'a dersin ki, benden senede 200 bin ton domates konsantresi alacaksınız. Ben demiyorum ki, körükörüne girelim. Bilerek girelim.

İpekçi — Evet. Bu isteklerimiz kabul edilmezse ne yapacağız?

Koç — O vakit girmeyeceğiz tabii.

İpekçi — Meselâ şimdi Ortak Pazar'a girsek, sizin kurduğunuz sanayilerin akıbeti ne olur?

Koç — İşte demin de söylemek istediğim nokta buydu. Hangi sahada tutunabileceğiz? Hangi sanayii güçlendirmeliyiz? Hangisini kaldırmak lâzım? Bunları tesbit edip, sonra şapkamızı önümüze koyup düşünmemiz icap edecek.

Montaj Sanayi, Ham ve Ara Madde İhtiyacı

İpekçi — Sizin sanayi kuruluşlarınızın geleceğini, Ortak Pazar'la ilgili olarak sordum. Bir de, içinde bulunduğunuz koşullarla ilgili olarak sormak istiyorum. O da şu: Sanayie, montaj sanayii ile başladınız. Yanılmıyorsam, kurduğunuz sanayilerin önemli bir bölümü, yine o montaj aşamasında. Şimdi döviz bakımından Türkiye kritik bir döneme girdi. Denge çok bozuldu. Bu birtakım yakın tehlikelerin habercisi oluyor. Siz monte etmek üzere ithal etmek zorunda olduğunuz maddeleri ithal edemezsiniz...

Koç — Bir misal vereyim: Şimdi biz traktör imal ediyoruz. Montaj deniyor ama, montajı çoktan geçmiş. Yüzde 60 küsuru yerli yapıyor. Bir traktör için dışarıdan getirdiğimiz malzemeye verdiğimiz döviz, bugün 1.500. — dolardır. Müracaat ettik, yerli nispet %85 - 90'a çıkmak için, o vakit 900 dolara incek getirdiğimiz malzeme. Bugün ihtiyaç olduğu için traktör ithal ediliyor, 4.500 dolarla 6.000 dolar arasında döviz ödeniyor, traktör başına. Siz olsaydınız hangisini tercih ederdiniz?

İpekçi — Efendim, benim sorum bu değildi. Ben bugün montaj sanayiini eleştirmek için söylemedim de, bugünkü aşamasında bu montaj sanayii ayakta kalabilmek için dışarıdan ithalât yapmaya mecbur. Bundan dolayı onlar olmasaydı demiyorum. Demek istediğim şu: Bugün Türkiye'nin elindeki dövizler eridiğine göre, siz yarın üretiminizi sürdürmek için yapmak zorunda olduğunuz ithalâtı yapamazsanız, ne olur? Buna karşı bir tedbiriniz, bir hazırlığınız var mı?

Koç — Peki, bu olmasaydı traktörü dışarıdan ithal edecekti. Eh ben, traktör de ithal etmem dersenez, o vakit ziraatte gelişme nasıl sağlanacak?

İpekçi — Tekrar edeyim efendim, yanlış bir anlama olmasın. Ben bugün kurduğunuz sanayinin montaj olmasını eleştirmiyorum, Türkiye'ye zararınız oldu demiyorum. Ama bugün de yüzde 60'a yükselseniz, yüzde 40'ını ithal ediyorsunuz. Türkiye'nin döviz durumu, bu yüzde 40 ithalâtı yapabilemenizi uzun yıllar için garanti altına almış sayılmaz. Kötüye doğru giden bir gelişme var. Yarın, öbürgün üretimi sürdürmek için ithal etmek zorunda kaldığınız bazı malları, maddeleri ithal edemezsiniz, ne yapacaksınız? Ben yarınki durumunuzu sormak istiyorum.

Koç — Çok fena vaziyete düşülür, büyük bir işsizlik başlar, fabrikalar çalışmaz hale gelir, gayet kötü bir durum ortaya çıkar. Bunun için en ehemmiyet vereceğimiz iş, petrol üretimi ile sanayi yatırımları olmalıdır. Başka yolu yok bu işin. Bugünkü Türkiye, 1950 Türkiyesi değildir. Bugünkü Türkiye, 1976 Trükiyesi'dir. Bugün belki iki milyon kişi çalışıyor sendikali, sendikasız, sanayide. Bu adamlar işsiz kalırsa ne olur durum? onun için yapılacak ilk iş, her şeyden önce sanayinin ihtiyaçlarını karşılamaktır, başka yolumuz yok.

İpekçi — Başka bir tedbir gerekmez mi? Siz tasarrufu öneriyorsunuz. Tasarruf yeterli olur mu? Başka yolumuz yok mu? Meselâ, döviz gelirlerimizi arttıracak ihracata ağırlık vermek...

Koç — Ben size sorayım. Aklınıza ne geliyor? Benim aklıma gelmiyor. Benim aklıma, demin söylediğim turizmle, tarım işlerinde randımanı arttırmak geliyor. Ondan sonra da birtakım tasarruflarla dış harcamaları kısmak gibi tedbirler geliyor aklıma.(...)

İpekçi — Evet, ona gelecektim. Bazı tasarruf tedbirleri almak lâzım. Döviz tüketici masrafları kısmak lâzım dediniz, seyahat harcamalarını buna örnek verdiniz. Bunun dışında, zorunlu sayılmayan tüketim maddelerinin kısıtlanmasını da kabul eder misiniz?

Koç — Memlekette üretilen dayanıklı tüketim mallarından hangisini kısıtlayacağız. Televizyon diyelim, buzdolabı diyelim. Buzdolabının, bugün yüzde 90'ını yerli yapıyoruz. Vatandaşa «Efendim sen buzdolabında vazgeç, televizyon alma» denir mi? Bugünkü devirde olurmu böyle şey?

Tüketim Ekonomisine Devam:

İpekçi — Evet. Buna karşılık otomobil üretimi giderek artıyor, halbuki yollarımız zaten taşıyamaz hale geliyor. Oysa bir yandan da, yeni otomobil üretecek fabrikaların yatırımları düşünülüyor. Otomobil üretiminde meselâ, bir kısıtlama düşünülemez mi?

Koç — Efendim, Türkiye'de yılda yapılan otomobilin yekûnu yalnız 70 bin. 40 milyon nüfuslu bir memleket için bu miktar çok az. Keşke Türkiye'de daha fazla üretim yapılırsa, dışardan ithal edilen arabalar gelmese. Bugün bir Mercedes arabayla, bilmem Cadillac arabayla, bir Buick arabayla, bizim 10 arabalık dövizimiz dışarıya gidiyor. Mâni olunacaksa, bu ithalât durdurulmalıdır.

İpekçi — Zannediyorum İşverenler Sendikası'nın Başkanı Halit Narin'in bir önerisi oldu. Dedi ki, her sanayici ne kadar ihraç ediyorsa, o kadar ithal etsin. Bu sizce haklı, doğru bir çözüm müdür?

Koç — Eminim ki, Halit Narin Bey bu söylediğini gazetelerde okuduktan sonra kendisi de beğenmemiştir.(...)

DiĞER TEKELCİ SÖZCÜLER

Cumhuriyet gazetesinin ekonomik sorunlara ilişkin sorularına cevap veren diğer bazı tekeli sermaye sözcülerinden bazı alıntılar: (2.6.1976)

NURULLAH GEZGİN (İstanbul Sanayi Odası Başkanı).

● «Türk ekonomisinin sanayi kesiminde bugün güncel olan iki önemli sorun vardır. Bunlardan biri ödemeler dengesinin getirdiği sorunlardır.

Bugünkü sanayi yapımız gereği sınırlı ihrac olanakları karşısında ithal gereksinmelerimiz bu olumsuz gelişmenin temel nedenidir. Hükümetin dış kaynakları değerlendirmek amacıyla yayımladığı üç tebliğe işçi dövizlerine tanınan yeni ayrıcalıklar sorununun kısa dönemde çözümü için zorunlu girişimlerdir. Ancak uygulamada ne gibi değişiklik olacağını zaman gösterecektir.

● «Sorunun çözümünde sağlıklı gelişme sanayimizin ara malı hammadde ve yatırım malı üreten yapısal değişikliğe süratle geçmek, sanayi mamülleri ihracını ulusal bir hedef olarak almak ve ithal girdilerinde ulusça bilinçli bir tasarrufa yönelmektir.

Sanayimizin bugün için içinde bulunduğu bir değer önemli sorun ise işçi - işveren ilişkileridir. Konunun önemi bütün siyasi sorumlular tarafından bilindiği ve ifade edildiği halde çözüm için hiçbir girişimde bulunulmamaktadır. Türkiye'nin bu önemli sosyo - ekonomik sorununun çözümünü siyasal güçlerden beklemekte doğru değildir. İşçi ve işveren kuruluşları belirli bir sorumluluk içinde konuya toplum çıkarları doğrultusunda bir yön vermek gerekmektedir.

● «Bu vesileyle belirtmek isterimki, yaklaşık bir milyar dolarlık ithal girdisine konu olan petrol ürünlerini petrol üreticileri dışında dünyanın en ucuz fiyatlarıyla tüketiciye satmanın gerekçi görüşle izahı mümkün değildir. Başka bir deyişle bu alanda devlet kesesinden hovardalık yapılmamalıdır. Petrol tüketiciye gerçekçi fiyatlardan satılmalıdır.»

CELAL UMUR (İstanbul Ticaret Odası Başkanı).

● «Hammedde darlığı, esas itibariyle döviz gelirlerimizin hacmine ve transferlerin seyrine tabi bulunmaktadır. Transfer öncelikleri ile sanayimizin hammadde sorununun çözülmesine çalışılmaktadır.»

● Umur, sanayicilerin yeni yatırımlar için işçiler ve işçi kuruluşlarından itidal beklediklerini de sözlerine ekleyerek, Ekonomik istikrar ve anti - enlasyonist politika içinde kendilerine düşen yükümlülükleri büyük bir anlayışla taşıyan sanayicilerimiz, yatırımları artırmak, yeni istihdam imkânları yaratmak ve ekonomik gelişmemizi yüksek bir düzeyde sürdürmek zorunluluğu karşısında, işçilerimizden ve kuruluşlarından anlayış ve itidal beklemektedir» demiştir.

FEYYAZ BERKER (Türk Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı)

● «Bu arada transferlerde öncelikle malların ayrıcalığı ilgililerce belirtilmektedir. Ama bu ancak kamu sektörünün hammadde ve yatırım ihtiyacına yönelik kotalar için uygulanabilir. Yoksa genellikle özel sektör

ihtiyaçlarına yönelik liberasyon listelerinde öncelikle transferi yapılacak malların ayırımını yapacak bir merci yoktur. Bu nedenle uygulaması mümkün olamaz.

● Öte yandan, ihracat sorunu gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Uzun vadeli köklü tedbirler vaktinde alınmadığından sorunlar ortaya çıkmaktadır. Oysa bir ekonomi satın aldığı kadar satamazsa ekonomik bağımlılıktan kurtulamaz. Darboğazdan çıkabilmek için ithalâtın kısılması da Türkiye için geçerli yol olamaz. ihracat olanaklarını geliştirmek için uzun ve kısa vadeli ihracat planlaması yapılmalı kontrollü teşvikler arttırılmalıdır.

● Transferlerin hızlandırılmasını umarken döviz erimelerinin önüne geçmek üzere gizli ithalâtın başka bir deyişle kaçakçılığın önlenmesine çalışılmalıdır.»

HAMİ KARATAY (Ankara Sanayi Odası Başkanı)

● «Ödemeler dengesinin bugün için aleyhte sonuç veren durumdan kurtarılmasının, sınai ürün ihracı ile mümkün olacağına ilişkin beyanlar, bir yerde 40 milyon insanın refaha erişmesi ve fert başına düşen milli gelir payının artması için bir ihracat seferberliğinin zaruretini ortaya çıkarmıştır.»

● Hami Kartay, bürokratik engellerin kaldırılıp ihracata dönük faaliyet formalitelerinin asgariye indirilmesini istedi.

● «İşçilerimiz üretim artmadan, verimlilik sağlanmadan ücret artışının ne kendilerine ne de ülkeye yarar sağlamayacağına inanmalıdırlar. Yine bu meyanda sınai ürün ihracına ilişkin seferberliğin gerçekleşmesinde, bankacılarımıza büyük görevler düştüğü kanısındayız. Sanayicilerin daha büyük yatırım yapıp, daha çok üretim meydana getirebilmesi için mevcut kaynaklar hiç şüphesiz yeterli değildir. Bu noktada banka kredileri ve özellikle orta ve uzun vadeli kredilerin önemi çok büyüktür.» (Politika, 2.6.1976)

TÜSTAV

PARTİ LİDERLERİNİN SANAYİCİLERLE KONUŞMALARI

SÜLEYMAN DEMİREL :

● Hükümeti kurduğumuzdan bugüne kadar geçen 11 ay içinde sanayiimizi hammaddesiz, dövizsiz ve enerjisiz bırakmadık; vazifeye devam edersek bundan sonra da bırakmayacağız. **Bunların yanında işyeri huzuru da mevcut olursa bir işletmenin ihtiyacı olan rasyonel üretim şartları sağlanmış olur.** Biz, Türk hür teşebbüsünden işletmelerini rasyonelleştirmesini bekliyoruz.

● Türkiye’de rekabet gücü olan endüstriler kurulmalıdır.

● İşyeri huzurunu biz sağlarız. Ancak sizler de üzerinize düşenleri yapmalısınız.

● Şunu da ifade edeyim ki, işyeri huzursuzluğu sadece bugünün konusu değildir. Biz bu konuda kesin kararlıyız. **Okullarda ve fabrikalarda çalışma huzurunu sağlamak için devletin bütün güçlerini seferber edeceğiz.**

● **Ödemeler dengesindeki açığı kapatmadan Türkiye’yi bağımsız yapamayız.** Sokakta bağırarak Türkiye bağımsız yapılamaz.

● Devalüasyon olmayacaktır. Çünkü devalüasyon bugün Türkiye’ye yeni bir şey sağlamaz. 1970 devalüasyonunu biz yaptık, fakat o zaman devalüasyonu yaptıracak bir çok sebepler mevcuttu. Fiili durum devalüasyonu zorunlu kılıyordu.

● **Hedefimiz enflasyonu kontrol altına almaktır.** 1975’te fiyatlar nisbeten kontrol altına alınabilmiştir. 1976 yılı enflasyonla savaş yılı olacaktır. Fakat yatırımları da durdurmayacağız. Başlanmış yatırımları büyük bir hızla bitirmeye çalışacağız. Bu yıl birçok yeni yatırıma başlayacağız.

● Enerjisiz kalmayacağız. Ben her sabah baraj göllerinin su seviyelerini alıyor ve enerji üretimini kontrol ediyorum. Bu yıl endüstriyi kısıtlayan elektrik kesilmeleri olmayacaktır. Rezervimiz de mevcuttur.

● Döviz sıkıntısı da olmayacaktır. 1976 yılında beş milyar dolarlık döviz ihtiyacımız var. Bunu karşılayacak kaynakları hesaplamış bulunuyoruz. Bu kaynaklar şöyledir:

2 milyar dolar ihracattan, 1,5 milyar dolar işçi dövizinden, 1 milyar dolar kadar rezervimiz var, 700 milyon dolar Elbistan kredisi mevcut, DÇM

(Dövizle çevrilebilir mevduat) kanalını işletiyoruz, 1975 yılında DÇM'den 1 milyar dolar sağlanmıştı. DÇM'ye devam ediniz, günü gelince karşılığı ödenecektir. Sizlere hem yatırımlarınızı yapma, hem de hammadde temin etme bakımından döviz sıkıntısı çektirmeyeceğiz.

Tekrar ediyorum :

- Devalüasyon olmayacaktır,
- Hammadde sıkıntısı olmayacaktır,
- Döviz sıkıntısı olmayacaktır,
- Enerji sıkıntısı olmayacaktır,
- Bunlara ilaveten işyeri huzurunu sağlamak için de biz görevimizi yapacağız.

● **Sizlerden daha çok istihdam imkânı yaratmanızı, daha çok ihracat yapmanızı istiyorum. Tesislerinizi rasyonelleştirmenizi ve yeni rasyonel tesisler kurmanızı bekliyoruz. İhracata dönük yatırım teklifleri getirirseniz sizlere her ölçüde yardımcı oluruz.**

● **Ekonomimiz gelişmeden sokağın hakkından gelinemez.**

Dış ekonomik ilişkiler konusunda en önemli olanı AET'tir. Katma Protokol'u biz imzaladık. O zamandan bu zamana kadar dünya ekonomik konjonktürü çok değişmiştir. Meselâ petrolün bir varili 3-4 dolardan 11 dolara çıkarıldı. Bu durum AET şartlarını büyük ölçüde değiştirmiştir. Taahhüdümüz % 40 olduğu halde AET'den aldıklarımız % 78'e yükselmiştir. **AET ile olan ilişkilerimizin tümü değişecektir.**

● Altı ay içinde AET ile olan ilişkilerimiz yeniden ele alınacaktır. İşçilerimizin AET ülkelerinde serbest dolaşımı sağlanmalıdır. Endüstrimize göre müşterek ilişkiler kurulmalıdır. **Kredi nisbeti yükseltilmelidir.**

● Nisan ayında bir Japon heyeti; Mayıs sonunda Federal Almanya Başkanı Türkiye'ye gelecektir. Araplarla da iyi ilişkilerimiz vardır.

● İki milyar dolarlık ihracat ile büyük devlet olunmaz.

● Hür teşebbüs, mülkiyet ve miras hakkı olmayan bir ülkede demokrasi olamaz ve o durumda rejim tehlikeye düşmüş demektir. Herkes kariyer çizerken serbesttir; fakat işletme açarken kısıtlanır.

● Bugünkü siyasî iktidar servete ve hür teşebbüse karşı değildir.

● Üreticinin başlıca faktörü teşebbüstür. Biz Türk müteşebbisinin elinden tutacağız, onu ezdirmeyeceğiz.

● 25 senelik hizmet hayatımın 7.5 senesini Başbakan olarak memleketime hizmet vererek geçirdim. Başında bulunduğum bu hükümetin ve diğer zamanlardaki iktidarlarımızın hesabını her zaman veririm. Yalnız devleti bu derece tahrip edilmiş olarak şimdiye kadar görmemişim. Devlet son derece tahrip edilmiş vaziyettedir. Elbirliği ile devlete sahip çıkmalıyız.

● Yakında parlamentodan bazı yetki kanunları çıkaracağız.

● **Devlette bürokrasi kırtasiyeciliğe, kırtasiyecilik de servet düşmanlığına dönüşmüştür.** Biz bu arada hem devleti koruyor, hem de sokakla mücadele ediyoruz.

● Biz kırtasiyeciliğe karşıyız.

● Şeytan taşlamaktan namaz kılmağa vakit bulamıyoruz.

● **Bir kalem mal ihraç etmek için 147 imzaya ihtiyaç var. İşte böyle bürokraside gecikme de olur, rüşvet de olur.**

● **Devletin organları arasına da servet düşmanlığı yerleştirilmiştir.**

● 2.5 milyon işsiz iş bulmak zorundayız. 35 milyon insanın yanında belli bir grubun ücreti ön planda tutulursa mesele değişir.

● Türk müteşebbisini hırsız sayan bir zihniyetle savaşıyoruz.

● Ben, Fiyat Kontrol Komitesinin bir işe yaradığına inanmıyorum.

● **Madene dokundurma, toprağa dokundurma, teşebbüsü hırsız say, bu nasıl zihniyettir?**

● Bütün dünyada demokrasilerde huzursuzluk var. Bu iş ABD'de başlamıştır. 48 yıl işbaşında kalan bir Başbakan hakkında Time'de yazılanlar ibret vericidir.

● Bugünkü şartlarda güçlü hükümet kurmak zordur. Bu parlamentodan sola karşı başka bir hükümet çıkaramazsınız.

● Asya'da demokrasi ile idare edilen üç memleket kalmıştır. Japonya, Hindistan ve Türkiye.

● Kıbrıs meselesini bir şeyler vererek çöremezsiniz.

● Amerikan Kongresi bize boyunduruk takmış durumdadır. Başkan Ford ile birkaç defa görüştüm. Hep «haklısınız» diyor.

● Devletin tekliğinin kaybolduğu yerde idare zordur.

● Bu memleketin ekmeğini ye, bayrağına hürmet etme, olmaz böyle.

● Asgarî müştereklerde mutabık olmalıyız. (1.3.1976)

NECMETTİN ERBAKAN:

● Siyasal, ekonomik ve sosyal konulara ilişkin hızlı bir çalışma temposu içindeyiz. Bu maksatla bir mücadeleye girmiş bulunuyoruz. Bu mücadele şu noktalarda yapılacaktır:

1 — Yoklarla mücadele. Zaruri ihtiyaç maddelerinin sıkıntısının çekilmemesini temin edeceğiz. Bu maksatla şu istikamette mücadelemizi sürdüreceğiz:

a — Gıda ile ilgili maddeler:

Bunlar 7 adet olup, buğday, şeker, yağ, pirinç, et v.s. dir.

b — Tarım ile ilgili maddeler:

Bunlar 3 adet olup, traktör, gübre ve mücadele ilaçlarıdır.

c — Sanayi ile ilgili maddeler:

Bunlar da 7 adet olup, enerji hammadde, lâstik, kamyon, demir, çimentodur. Yeni organizasyon ve mevcut depolama kapasitesinin artırılması ile ihracata da imkân sağlanacaktır.

2 — Pahalılıkla mücadele:

a — Vergi sistemlerini yeniden ele almak,

b — Faiz nisbetlerini düşürmek ve ıslah etmek,

c — Üretici artırıcı tedbirler almak,

d — Zamanında kredi sağlamak,

e — Yarım kalmış yatırımların ikmali mevcutların tam kapasite ile çalışması hammadde temininde zorluk çekilmemesi ücret ödeme zorluğunu kaldırmak.

3 — İşsizlikle mücadele:

a — İşsizlik planlaması,

b — Emek yoğun yatırımları teşvik,

c — İşsizlerin sendikalaşması.

Şunu gözden uzak tutmamak gerekir ki, binlerce insan ayda 500 TL.na bir yer ararken, binleri alan sendikalı, üretimi durduruyor.

4 — İstikrar içinde ekonomik büyüme mücadelesi.

5 — Refahı bütün kesimlere yayma mücadelesi.

6 — Millî güçle sür'atli ve yaygın kalkınma mücadelesi.

Sadece kalkınma değil, aynı zamanda güçlü kalkınma. İşte bu altı kalkınma hedefini planlamak suretiyle israfı kaldırıp yaygın kalkınmaya yöneleceğiz.

● İşçi-işveren meseleleri halledilmeden hiçbir konuyu çözemeyiz.

● İşte sendikal mücadelenin bugünkü İngilteresi; güneş gören imparatorluk güneş görmeyen bir ülke haline dönmüştür. Zira toplu sözleşme ve ücret pazarlığı mücadelesini sürdürenler odalardan çıkıp güneşi görecektir vakit bulamamaktadırlar.

● **Hükümet temel politikasını tesbit etmeden kamu iktisadi kuruluşlarında toplu sözleşme imzalanmayacaktır.**

● **İhracatta bir nümune göndermek için 44 imza gerekli, ihracat yapılacak vasatı temin etmeğe mecburuz.**

● İhracatı artırmak için altı bakanlık görevlidir.

● Formaliteleri kaldırabilecek bir yetki kanununa ihtiyaç var. Aksi halde mevcut engelleri yıllarca kaldıramayız.

● 5 milyarlık ithalat yapacak gücteyiz ama bütün bir yıllık ihtiyaçlarımızı bir kalemde istemek suretiyle Merkez Bankasını bunaltıp işi çıkmaza sokmayız. Kaynak tamdır. Kademeli talep için mensuplarınızı uyarınız.

● Traktör konusundaki sorunları artık biliyoruz. Tevsiyat üretimini artırmak için tevsiyatla ilgili kararnameler kısa bir zamanda çıkarılacaktır.

● Enerji üretimi ile ilgili Çukurova şirketinin yatırımını destekleyeceğiz.

● Sanayi hammaddesinde darlık yaratmayacağız, yalnız ihtiyaçlarınızı bize zamanında bildirmelisiniz.

● Türkiye'nin Avrupa ile tek devlet olmasına karşıyız. AET'nin siyasî gayesini kabul etmiyoruz.

● Batı ülkeleriyle belli şekillerde münasebetlerimizi geliştirmeliyiz. AET ile ticari münasebetlerimizin gelişmesi millî menfaatlere uygun şekilde gelişmesini istiyoruz.

● AET ile aramızda mevcut durum lehimize değildir.

● Devalüasyon kesinlikle söz konusu değildir. Gereğinde kur ayarlamaları yapılacaktır.

● Sanayicilerle yapılan toplantı faydalı olmuştur. Bunun tekrarı uygun olur. (2.3.1976)

BÜLENT ECEVİT:

● Ülkemizde siyasal ve sosyal gelişme, ekonomik gelişmenin önünde gitmektedir. Bu nedenle bazı sorunlar çıkmaktadır. Fakat bunlar demokratik rejim içinde çözülebilecektir.

● Siyasî istikrarsızlık çok sürmeyecektir. Erken seçim bunu çözecektir.

● Büyük partiler demokrasinin oyun kurallarında birleşmelidirler. Bir taraf futbol oynarken, diğer taraf güreş tutmamalıdır.

● Hükümetin kuruluş şekli ve gerekçesi bu imkânı ortadan kaldırıcıdır. Bugünkü hükümetin yapısı ve kuruluşu diyalog kurma imkânını or-

tadan kaldırmıştır. Çünkü hükümet bir cephe anlayışına dayalıdır.

● AP ile aramızda anlaşma olamıyor. Zira, AP, mevcut Anayasa ile bu ülke yürütülemez demektedir, değişmesini istemektedir. Yetki dağılımını kabul etmemektedir. Demokrasinin temel kurallarından olan siyasal iktidar yetkilerinin sınırlanması gerektiğini kabul etmemektedir.

● AP, bazı kuruluşların özerkliğini istemiyor.

● Demokrasilerde çoğunluğun dediği olur ama, azınlığın da başı ezilmez. Yetki dağılımını azınlığı korur.

● Rejimi korumak için AP'ye açık ve kesin tekliflerimiz oldu. Bu samimi tekliflerimiz karşılık görmedi.

● Birlikte hükümet kuramayabiliriz, ama rejimi koruyabiliriz dedik. Ama cevap alamadık.

● Sosyal demokrasi, komünizmin gerçek önleyicisidir.

● Bu kadar çok oy almış ve ülkenin en güçlü partisinin, bölücülüğün ve komünizmin taraftarı olduğu yolundaki iddialar doğru olsaydı rejim ve devlet zaten çökerdi. Biz rejimin bekçisiyiz.

● Siyasal istikrarsızlık dış ilişkileri de bozmaktadır.

● Türkiye yeni bir savunma kavramı hazırlamalıdır. Bunun NATO üyeliğimizle çelişmesi gerekmez. Herhalde, olup bitenlerden sonra, ulusal güvenliğimiz için sadece NATO'ya güvenemeyiz.

● Hükümeti, dış sorunların çözümünde cesaretli adımlar atmaya çağırıyoruz.

● Türkiye Kıbrıs'ta elde ettiklerini kaybetmeyebilir, **ama cesaretli kararlar almazsa** dünya ile ilişkilerinde çok kaybeder.

● Kıbrıs'ta bir şey kaybetmeyiz, ama Remo planında beş milyarı onbeş milyara çıkarmakla yatırımları aksatmayız. Bu sözlerimden Remo planının maliyetinde bir artış olmamalıydı anlamı çıkarılmasın. Bugün karşı karşıya kaldığımız durumda belki bu kadarı da yetmez. Fakat Türkiye'nin yalnızlaşması sonucunu doğuran bir tutum, ister istemez, Türkiye'nin savunma yükünü de arttırıyor.

● Yunanistan'la aramızda **devamı bir silah yarışı sürmekte ve bir savaş ekonomisi vasatı yaratılmaktadır.**

● Bu durum Türkiye'nin yalnızlaşmasına sebep olmakta ve AET ile olan uzaklaşma da bu açıdan dikkatle izlenecek bir nokta olarak ortaya çıkmaktadır.

● Türkiye silah almak için kendisi rüşvet verecek durumdadır. Rüşvet almak diye bir konunun olduğunu sanmıyorum.

● Türkiye dış politikada riskli bir yola girmemelidir ve NATO'dan ayrılmamalıdır. Ancak ilişkilerini NATO ve AET dışında da genişletmelidir.

● Başka ülkelerle yakınlaşmamız çok yerindedir. Bunu yaparken Amerika ile hasım durumuna girmek de gerekmez.

● Türk sanayiinin yapısal bozukluğu üzerinde bazı sanayiciler de son zamanlarda durmaktadırlar.

● Bu yapısal bozukluklarda özel sektörün de kusurları vardır.

● Nedir bu bozukluklar:

Sanayileşmenin tarımı ihmal ederek gerçekleşebileceği zannedilmiştir.

● Üçüncü Beş Yıllık Plan, sanayileşmek için tarımın ihmal edilmesi esasına dayanmaktadır.

● Halbuki, tarıma da gereken ağırlık verilip yeterli kaynak yaratmadan hızlı ve güçlü bir sanayileşme sürecine girilemez.

● Toprak reformu bu maksat için yapılmalıydı. Bu reform ölü doğdu ve uygulanamadı.

● **Köylü ve çiftçi kooperatifleri teşkilâtlandırılmıydı.** Bu da yeterince yapılmadı, hatta engelleniyor.

● Temel sanayilerin büyük ölçüde ihmal edildiğini söyleyebiliriz.

● **İmalat sanayileri girdileri yönünden % 50 civarında dışa bağıldır.**

● Sanayimizin çoğu, malî bakımdan zayıf kuruluşlardır.

● Sanayimizin bugünkü durumu «sera sanayi» olarak vasıflandırılmalıdır. Çünkü devamlı teşviklerle ayakta durabilmektedir. Seranın dışına çıkarıp, enjekte ettiğimiz teşviki kestiniz mi solmaktadır. Dolayısı ile sanayimizi malî bakımdan güçlendirmek lazımdır.

● Ancak, devlete astarı yüzünden pahalı gelen destekleme tedbirleriyle ihracat imkânı olabilmektedir.

● Bu ölçüde teşvik tedbirleri (mobilya ihracında % 75 olduğu gibi) ile, sunî teneffüsle, dünya pazarlarında rekabet olanağı sağlanamaz.

● Vergi iadesi tatbikatı bir nevi devalüasyondur. Devalüasyon yapılmayacak denmekte, fakat fiilen kur değişiklikleri ve vergi iadeleri yolu ile paramızın değeri gün geçtikçe düşürülmektedir.

● **Sanayiide işçi başına verim çok düşüktür.** Avrupa'da en düşük verim İtalya'dadır. Türkiye'de ise İtalya'dakinden 3.5 misli daha düşüktür. Bunda işçimizin kusuru yoktur. Çünkü, ileri sanayi ülkelerinde Türk işçisi en verimli işçi olarak kabul edilmektedir.

● Sanayiinin yurda dağılışı dengesizdir. Ekonomiye yük getirmekte, şehirleşme masraflarını arttırmaktadır.

● Türkiye'de devlet sektörü ideolojik olmayan sebeplerden doğmuştur. Devlet sektörü ekonominin yükünü taşımak için kurulmuştur. Ama bugün ekonomiye yük olmuştur.

● Devlet işletmeleri siyasal nedenlerle adama iş bulma aracı ve partizanlık aracı haline gelmiştir.

● Şili'de Allende hükümeti çeşitli siyasal gruplardan kurulu idi. Allende bu grupları tatmin için devleti parsellemeye gitmiştir. Yıkılışında baş-

lıca etkenlerden biri bu olmuştur. Bugün ülkemizde aynı zihniyet ile devlet parsellenmektedir.

● Türkiye’de iyi işleyen bir devlet sektörü olmadan, zayıf özel sektör ile dışa açılma pek mümkün görülmemektedir.

● Devletin patron olduğu bir yerde toplu sözleşme tam yürütülemez. Devlet işletmelerinin kendi kendilerini yönetir duruma gelmeleri, siyasal iktidar müdahalesine açık bürokratik yöntemden kurtarılıp, demokratik işletmeciliğe kavuşturulmalıdır.

● 440 sayılı kanunun çıkışında yönetime katılmayı öngördük. Fakat bu maddeler yozlaşmış şekilde kanunlaştı ve 1965’te biz hükümetten ayrıldıktan sonra değiştirilen tüzükle büsbütün işe yaramaz hale getirildi.

● Kamu iktisadi kuruluşlarında toplu sözleşme düzeninin olumlu biçimde işlemesi, bu işletmelerin, kamu mülkiyetinde kalmak üzere, yönetim bakımından tam bağımsızlığa kavuşturulmasıyla mümkün olacaktır. Kamu iktisadi kuruluşları tam bağımsız şekilde kâr ve zararını hesap edip, verimli çalışmayı sağlamalıdır. Bu yapılamaz ise kamu iktisadi teşekkülleri devlete yük olur.

● Kamu iktisadi kuruluşları demokratik bir yapıya ve gerçek ekonomik işlerliğe kavuşturulmalıdır.

● Türkiye son yıllarda ele geçen işçi dövizlerini çarçur etmektedir. Bu dövizler son aylarda aşırı ithalat için harcanmıştır.

● Aşırı ithalat yapmışlardır. (Dövizin kısıntıları kalmıştır). Daha tüketim ve istifçilik için kullanılmıştır.

● İthal edilen mallar istifçiliğe yaramıştır.

● AET-Türkiye ilişkilerinin temeli olan Ankara anlaşmasını biz yaptık.

● AET ile ilişkilerimizde akıllıca davranırsak yararlı olacağımızı düşündüktü ama o zaman atılan adımların gerekleri yapılmadı. Türk ekonomisini üyeliğe hazırlayıcı tedbirler alınmadı. Ne hükümet ne de sanayiciler bu konuya önem vermedi, yüzeysel sanayie yer verildi. Konunun önemi kavranmadı. Çalışma ve hazırlık yapılmadı.

● Bay Ortoli ile ve başka yetkililerle yaptığımız görüşmelerde «protokolu değiştirme» tabiri kullanılmadan istediğimiz birçok değişikliklerin yapılabileceği izlenimini edindik.

● Bu konuda, ilgilileri toplantıya çağırdık (Yalçıntaş da dahil) ve bir rapor hazırladık. Hükümetten ayrıldığımız sıralarda. Fakat bu çalışmalar bizden sonra sürdürülmedi. Türkiye AET’ye somut isteklerini tatmin edici biçimde bildirmedi.

● Yüzeysel bir sanayi kurmaya çalışıldı. Katma Protokolde AET’nin sanayi alanında verdiği tavizler aldatıcı, tarım alanında verdikleri de çok yetersiz.

● AET ilişkileri konusundaki DPT raporunu hükümet okumadı bile...

● AET bize avutucu şekilde davranıyor. Tehlikenin çok ciddi bir noktaya vardığını Başbakan ve diğer ilgililer yeni anlamışlardır.

● **Bugün AET konusunda çok tehlikeli bir noktaya geldik. Hükümet ya siyasal sonuçları ağır bir ayrılma kararı alacak ya da daha etkin pazarlık gücü ile ve ne istediğini bilerek AET topluluğunun karşısına çıkacaktır.**

● Enerji üretimi dışı bağımlı olarak kurulmuştur. Su ve kömüre önem verilmemiştir. Gözümüz yağmurdadır. Bu konuda dövize bağımlılık durumu ortaya çıkmıştır.

● Enerjide Türkiye suyun yüzde 7-8'ini, kömürün yüzde 6'sını değerlendiriyor. Gerisi ithal malı fuel-oil'dir.

● Diğer altyapı konusunda Türkiye çok geride. Sulama oranı bizde yüzde 8, Yunanistan'da yüzde 25, gelişmiş ülkelerde yüzde 80'dir.

● Türkiye'de yatırımlar geciktiğinden maliyetler çok yükselmekte ve planlanan hesaplara uymamaktadır. Atılan temeller değil, bitirilen yatırımlar önemlidir.

● Teknik personel eğitimi plan hedeflerinin çok gerisinde kalmaktadır.

● Bürokrat eğitime önem veriliyor. Teknik eğitim geriliyor.

● Plan bir tarafa bırakılıyor. Personel politikası kötü işliyor.

● Bir ülkenin her şeyi olabilir ama eğitilmiş insan olmaz ise netice alınmaz.

● Plan diye bir şey kesinlikle kaale alınmamaktadır.

● Biz şayet spekülatif kazançları önleyebilirsek sizden o zaman daha az kârla çalışmanızı isteyebiliriz.

● Sadece işçi hakları sağlamakla sosyal adalet sağlanamaz. Maalesef bu noktada kalınmıştır. Özellikle köylü ihmal edilmiştir. Kamu personeli hakları da ihmal edilmiştir.

● **Sendikal rekabetin olumsuz sonuçları hakkındaki fikirlerinize tamamen katılıyoruz.** Ama çözüm sendika sayısını azaltıcı yasal değişiklik yoluna gitmek değildir. Sarı sendikacılığı teşvikten kaçınmak gerekir. Zamanla demokratik işçi hareketi birleşip bütünleşme gereğini duyacaktır.

● Ankara Belediye'sindeki bir temizlik işçisi bir teknik elemandan daha fazla ücret alıyor. Bu bir dengesizliktir. İşçinin kazancını azaltmak değil, fakat teknik personelin meslek adamı durumunu düzeltmek gerekir.

● Ekonomik yapısal bozukluklar ile düzen bozukluğu birbiriyle ilişkilidir. Nedir bu düzen bozukluğu? Ya da düzeni değiştirme?

Halka yolsuzlukları anlattığım zaman hep birden kahrolsunlar diyorlar. Bunun kusurunu kişilerde değil, düzende aramak gerektiğini kendilerine söylüyordum.

● Avrupa'da bir sanayici yüzde kaç kâr eder? (Yılmaz Bey, gıda

sanayiinde yüzde 7-8 civarında). Akdeniz'de işçi ile uğraşmayan bir aracı elini sıcak sudan soğuk suya sokmadan yüzde 50 kâr ederken sizler neden bu konuda ciddi çalışmalar yapıp vergi verirken bunun en az yarısı kadar bir kârı isteyemezsiniz? Bu konuda ekonominin yapısal bozukluğunu tamir için düzen bozukluğunu gidermek, spekülâtif kazanç kapılarını kapatmak gerekir. Yoksa sanayici makul kârâ razı olmaz. Rızâ olmayınca da dünya piyasalarına astarı yüzünden pahalı teşvik tedbirleri olmadan açılmaz.

● Yapı ve düzen değişikliğinin bir diğer örneği de tasarruf eksikliği, tüketimi teşviktir. Sanayiimizin bugünkü yapısı tasarrufla ters düşmektedir. Zira, tüketim ekonomisine dönüktür.

● İskandinav ülkelerinde televizyon reklamı yok. Bizde tüketimi kamçılayan bir reklam kampanyası uygulanmaktadır.

● Tüketim sanayiinin çarklarına döndürücü nitelik taşıyan kamçılayıcı reklamları ayıp sayıyoruz. Ama sanayiimizin bozukluğu bunu gerekli kılıyor.

● İşçi-işveren-devlet arası üçlü kurulun gerçekleşmesini biz de uygun görüyoruz. Ama sendikal harekette gerekli bütünleşme sağlanamazsa üçlü kurul bir işe yaramaz. Sendikal rekabeti ortadan kaldırma gayretleri Türk-İş'in isteksiz davranışı nedeniyle netice vermemiştir.

● İki işçi konfederasyonu uzattığımız eli tutmazsa biz de tabanda faaliyet gösteririz.

● Türk-İş'in de, DİSK'in de tabanı yüzde 80 CHP'lidir. Yöneticiler fikir yapısı itibarıyla ayrı da olsalar biz tabanı birleştireceğiz. Buna kararlıyız.

● İşçiyle bütünleşmemiş bir hükümetin başarı şansı yoktur. İskandinav ülkelerinde üçlü kurulun yararlı oluşu hükümetlerin dayanışından gelmektedir. Böyle bir bütünleşmeyi ancak bizim gibi bir demokratik sol parti sağlayabilir.

● Bazı iş adamları bol kazanç yanında siyasal iktidarlara da etkili olmayı arzu edebilir. İşçiyle bütünleşen bir demokratik sol iktidar iş adamlarının bu arzusunu engeller. Ama onlara huzur, güvenlik, istikrar sağlar. Anarşi olmayan bir toplum içinde yaşamayı, çocuğunun kaçırılmayacağını, fabrikasının bombalanmayacağını bilerek huzur içinde çalışma isteyenlere biz bunları gerçekleştirecek bir hükümet kurmayı vaad ediyoruz. Biz ne Dubçek ne de Allende durumuna düşecek kadar safız.

● Bazı iş adamları sarı sendika kurdurmanın yararına inanmaktadır. Sanayicilerin bu sakıncalı yoldan kaçınmaları gerekir. Ankara otellerindeki hükümeti kurma kulislerinde ve sendikaların bölünmesinde iş çevrelerinin de rolü büyüktür. Bu sakıncalıdır.

● Ülkücülerle işbirliği yapılıp, işyerlerinin savaş alanı haline geldiğini görmekteyiz.

● MHP'ye hizmet eden iş adamları ve kuruluşlar vardır. Ankara Ticaret Odasının komandalara yardım ettiğine dair elimizde belgeler var.

● Şiddetten, anarşiden bahseden her solcuya ben bir kışkırtıcı ajan-
dır demekten çekinmiyorum. (2.3.1976)

ERTUĞRUL SOYSAL'IN İSO'DA 17.4.1976 GÜNÜ YAPTIĞI KONUŞMA

Bu konu, zannedirim bugüne kadar bu kadar çıplaklığına tartışılmadı. Yani protokol seviyesindeki, Ankara anlaşması ya da gümrük birliği kelimeleri telafuz edilerek çıplaklığına tartışılmadı. Ama, artık günü geldi, karar safhasındayız. Binaenaleyh yadırgamıyorum. Şu izlenim, sanayicilerde, biraz hassasiyetle not edildi: Parlamento, ekonomiye oldukça uzaktır. Özellikle sanayi hakkında fikri yoktur. Sayın İnan, çok önem verdiğimiz, çok üstün bir kafa ve kültür yapısıyla dolu, ama, değil Türk sanayii, genel dünya sanayii hakkında, elemanter bilgilerden yoksundur. Beni bağışlayın. Böyle olunca, Türk sanayicisi (imajını) Ankara'da parlamento, bürokratlar, bir tembellik içinde, bir meskenet içinde, bir dolçe vita peşinde, yaşayan, aman rahatları kaçmasın zannedilen kişilerden oluşturuyorlar. Bu sanayici imajı, tümüyle yanlış ve sakattır. Böyle sanayici yok mudur? Vardır. Ama size muhatap olan sanayici, şu memlekete asgarî sizin kadar, şu meseleye sahip çıkma ümidinde olan sanayici, böyle değildir. Sanayici dertlidir. Dertlerini size nakletmem günlerce sürer. Zannettiğinizden fazla Türkiye'ye katkılıdır. Ve sizin her gün sosyal adalet, ezilenler olarak yöneldiğiniz kitleler karşısında işi, ekmeği yaratana unutmaz, ağır şekilde sanayii rencide etmektedir.

Sanayici Türkiye'de Türkiye'nin çıkarına yatırıma adeta tövbe etmiştir. Söylediğim sanayici, sanayii bilen sanayici. Lütfen kabul ediniz. Anadolulu sanayicisi, bir teşvik hastalığı, sarhoşluğu içinde, kâğıdı almakta, hemşehrileriyle şirket kurma çabası içine gitmektedir. Çok az istisnasıyla, izmihlal, üzüntü, çöküntüdür. Ama sanayii biz, yaşımız büyük olduğu için tesadüfen öğrendiysek, başarılı olduğumuzdan kabiliyetimizden değil, bizi bugün istihdam yaratacak sanayiye yönelmeye kanun gücü bile yetmez. İnadına istihdamdan kaçmak için yeminliyiz. Sanayiden döndürücü bir küskünlük içindeyiz. Ama şunu biliyoruz ki, kıdem tazminatı karşısında hiçbir endüstri, kapılarını kapıyorum, diyemez. Dediği gün iflas eder. Bu iflas, önümüzdeki yıllarda, astronomik rakamlarla bir çıkmaza Türk sanayiini götürmüştür. Türkiye'de, bu sefalet istismarlarıyla, dolayısıyla, Ceberrutlukla alınan haklarla, dengeyi İtalya'dan çok önce bozmuştur. Beni işveren olarak dinlemeyin, sanayici olarak dinlemeyin, şu memleketin bir evladı olarak dinleyin. Bu yıl da sanayiye istifasını vermiş, tarafsız bir va-

tandaş olarak dinleyin. Özel sektör, sadece işgücü çıkmazıyla sanayie veda etmek istidadındadır. Özel sektör batacaktır. Kamu batmayacaktır, hepimiz ödeyeceğiz. Bu bakımdan lütfen sanayi denilen kavramı konuşurken sanayiin iki yönü olduğunu, parlamenterlerimiz dile getirsinler. Dertliyiz. Çalışanı vardır, iş yaratanı vardır. İş yaratanın hakkı bir üretimde, acaba çalışandan az mıdır? Bunu tartışmak bile caiz değildir. Ama kaçınılmazdır. İş yaratan özel sektör olmayabilir, kamu olabilir. Lütfen kabul ediniz. İş yaratan olmayınca iş yoktur, taksim edecek börek yoktur.

Genel hatlarıyla parlamenter arkadaşlarımız şuraya dokunuyorlar. Peki, sizi himaye edelim, peki tüketiciyi kim himaye edecek? Kaç yıl biz sizi kalkınacağız diye bekleyelim? Bu arada istismarınızı yapın. Fiyatınızı arttırın, tüketiciye aktarın, enflasyon olsun, bir fasit daire dönedursun. Bu soru bu şekilde ortaya konduğu zaman haklıdır. Buna karşı sanayici de bizi ilanihaye, fabrikalarımızın duvarları yıkılana kadar koruyun demeyecektir. Ama siz bana, 10 ilâ 20 sene gümrük himayesiyle kalkınmasını becerivermiş bir ülke gösterebilir misiniz? Japonya mı? Yüz sene. Elli yıl himayekâr gümrükler. Gösteremezsiniz. Batı, batı, batı... Batı, 17. bilhassa 18 ve 19. yüzyıllarda müşterek alışverişiyle, aynı kafa yapısıyla kalkınmış, gelmiş bir yere. Asgarî 50 yıl bizden ileri. Matematik olarak belli. İstihlakine bakın, millî gelirine bakın, kullandığı kilovatına bakın, İlh. Koyun bir torbaya, asgarî 50 yıl sonra Türkiye zor gelecektir. Şimdi, siz bir at arabasındasınız. Gelin diyorsunuz, burada beraber koşun.

Bunları neden söylemedi sanayici. Bilinçsizdik. Ben şahsım için söylüyorum. Ben bunun füsuna, tadına kandım. Ben Atatürk çocuğuyum. Batı benim için hedeftir. Batı benim hedefim dedim, oraya baktım. Gayet samimi söylüyorum. Yazılar yazdım, konferanslar verdim. Ortak Pazarla entegre oluyoruz, ne mutlu, dedim. Dedim ama, bu kadar sanayide tecrübem de yoktu ve dünya ekonomisini, üçüncü dünya meselelerini, kalkınmışların çıkarıcılıklarını bu kadar bilmiyordum. Şimdi görüyorum ve diyorum ki, bu gümrük birliği ile, yani 12,20 veya 8 yılda, GATT'ın izin verebildiği limitlerde, geri kalmış bir ülkenin, biz oyuz, geri kalmış, kalkınmakta kibarıdır. Lütfen 500 dolarlık millî gelirlik bir ülkeyiz. Yarısı okuma yazma bilmeyen bir ülkeyiz. Nereden bakarsın... Bu kadar gasp olan arada, kalkınmışlarla, beraber kurallarımız beraber olarak gümrük birliği; sıfır gümrükle alışveriş, bunun Türkçesi sanayie vedadır. Eğer sanayileşmeyi unutarak Yunan modeliyle, turizmle, envisible rantlarla, dışarıda envestismanlarla, aksiyonlar olarak, birtakım oyalamalarla kalkınmayı başaracağız iddiasında olan varsa içimizde, ben muttali değilim. Buyurun, yapın! Ama öncelik sanayide ise, yani ülkemizin refahı, bu milletin şenlenmesi, öncelikle sanayi yanında tarımla olacak ise, hiç tartışmasız bizi bu badireye atamazsınız. Atarsanız vebal sizin.

Biz devremizi yaptık. Birşeyler yaptık, hatalı günahlı. Bu fabrikalar batar. Batsın. Memleket, yıllarca evlatlarımız, çeker. Buna bu kadar inanıyorum, inanınız, ve siz siyaseti ne kadar iyi biliyorsanız, yahut iliminizi biliminizi, ben de maliyetimi, kabul ediniz ki sizin kadar hassasiyetle biliyorum. Ben endüstrimi nasıl yürüttüğümü biliyorum. İlle misal mi istiyor sayın İnan? Sordu, nedir bizim başımıza gelen bela buradan? Efendim, arkadaşlarımız diyorlar ki size, bugünkü endüstriyi bırakınız. Bu küçük egoizmimizle ifade ediliyor. Deniliyor ki, adamın malı 12'de de 22'ye kaydırmak istiyor. Değil. Zaten özel sektöre senin malın hangisinde olsun diye sorar iseniz, içinden çıkamayız o kavganın. Herkes 22 ister. Yarın 32 olur oraya gider. Kaos. Asıl tehlike, Türkiye'nin ihtiyacı olan ve gerçek bir sanayi toplumuna götürecektir olan Türkiye'yi, sanayilere mahrum kalıştır. Bu mahrum kalış dinamik sanayilerdir. Nedir onlar? Dünyada çok hızlı işleyen kimya sanayii. Kimya sanayii bütün ana mallarıyla 12 yıllık listededir. Yani, Türkiye bir kimya sanayii kurmasın mı? Kurmasın mı beyefendiler? Neden? Benim hakkım yok mu kimyaya? Ben jilet, naylon çorap, gözlük mü yapacağım? Ben bisküvi şerbet mi yapacağım? İnsaf ediniz. Benim kimyaya hakkım yok mu? Yok. Nitekim, kimyaya taalluk eden maddeleri, sıkıştı devlet, liberasyonun arttırılan yüzde 10'u var ya oraya koydular ve konsolide ettiler. Yazıktır, günahıdır. Ben kimyacı değilim. Ben metal-makina-cıyım. Ama, görüyorum, dünya nereden kalkınıyor, nereden kazıkıyor geri kalmış. Bir kilo kimya satıyor, bir vagon bulgur alıyor. Gerçek budur ve bu ta 19. yüzyıldan beri. Bütün, kabul ediniz, dün okudum daha, Tiers Mond'da okudum, 1900 yılında gelişmişlerle gelişmemişlerin arasındaki gelişmişlik farkı 1'in 6'ya oranı imiş. Bugün 1'in 15'e oranı beyefendiler. 1980'de 1'in 25'e olacak. Diyorlar ki sen de yerinde durmadın. Beyefendiler, ben de yürüdüm. Yürüdüm ama, Atatürk'ten beri şu kadar geldim. Adam öyle gelmiyor, o nükleer hızla gidiyor. Aradaki fark açılıyor. Ne olacağız, ne zaman ulaşacağız? Binaenaleyh, her ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar batılılar, bugün 5 milyar, yarın 6 milyar, çok iyi söyledi Feyyaz Bey, 10 milyar alıcı olan bir piyasaya şüphesiz benim gözümle bakmayacaktır. Kendi gözüyle bakacaktır. Tradisyondur. Ben, onun için bir pazarımdır. Anlaşmalı ülkeler sosyalist ülkelerin kapitalist ülkelerin alıcıları satıcıları ve diplomatları fink atıyorlar burada. Ne için arkadaşlar? Bir tanesi de gelip bana, yeni teknoloji verdi mi? Gel seninle makina yapalım, dedi mi? Kırıkkale'yi niçin sokakta bıraktılar? Ne yaptılar burada? Tamamı tüketim maddesi. Düşman değilim, ama kimya sanayii elden kaçtı mı? Onun son kuyruğu olan tıbbi malzeme sanayii terk ediyor Türkiye'yi. Yapmaz, menfaatini bulamıyor çünkü. E, biz de o zaman, getirin dışarıdan, teknolojisini getirin, makinesini, getirin hammaddelerini, getirin işletme maddelerini, burada nihai prosesi yapılan maddeleri, vatandaşımıza 40

milyona satın. Sanayileştik... Yok! Mahkumsunuz, bu alışveriş gelişmemişin aleyhine gelişmişin çıkarına büyüye gider. Kuşkusuz, sanayileştikçe dış ticaret alışverişi büyür. Büyür ama, bizde büyüyen bir taraftır. İthalatım büyüyor, ihracatım büyümüyor. 70 devalüasyonundan sonra ve dünya krizinden sonra, 74'de canlı bir ihracat hepimizin yüzünü güldürmek istedi, ama şok gibi aşağı düştü. Sınai mamul ihracatı 75'de düştü, bu yıl daha da düşecek. Hiç üzülmeyiniz, düşecek. Çare yoktur. O halde ithalat talebin artıyor, çünkü her sanayici, dışarıdan bir şeyler istiyor. Kiremitçi rulman istiyor, yerli sanayi yok. Seramikçi de dışarıdan boya istiyor. Öyle ana maddeleriyle, yardımcı maddeleriyle siz uçkurunuzu verdiyseniz, yutulacaksınız. Kaçınmasızdır. Bunu da 10 senede aşalım derseniz, hayal peşindesiniz. Biz aldandık, lütfen bizim için karar veren sizler aldanmayınız.

Bu mahrum kalacağımız sanayi dalları arasında metal makine ve elektroniği de sayın İnan'a hatırlatmak için söyleyeyim. Yeni kuracaklarımızdan mahrum kalmak bir yana, sanayiciler aramızda şunu konuşmuşuzdur ki, bir an için gümrüklerin sıfıra indiğini farkediniz, çeşitli nedenlerle tuğla sanayii bile çöker Türkiye'de. Tuğla bile, ben size misal istiyorsunuz konkre, izin verin bağışlayın yönettiğim fabrikadan bahsedeyim. Zincir ve makine üreten iki bölümün mumandanıyım. Hammaddem İtalya'da 480 kuruş, bu hafta İtalya'ya ihracat yaptım. Sordum, çünkü hammadde gönderin fasonaj yapalım dedim, olmadı. Bende o hammadde 7,5 lira. Sayın İnan, beceriksizim, dil bilmiyorum, menajman bilmiyorum, dünya bilmiyorum. Bütün aczimi kabul ediyorum. Ama 480 kuruşla 7,5 lira. Adımı attığım zaman bana bu handikapı veren nedir? Türk toplumunun Türk ekonomisinin zaafıdır. Kimse kimseden şikayetçi değil, biz de buradayız. Kusurlarımız da sevaplarımız da sizler kadar. Ama Türk ekonomisi geri olunca, işte demir böyle olur, elektrik böyle olur.

Menagementin prodüktivite artışındaki payı yüzde 25'ten fazla olamaz. Hammadde fiyatları aynı dahi olsa rekabet şansımız yoktur. Çünkü bizim teknolojimiz geridir.

Ben menacer miyim fabrikada yoksa işçinin haftalığını, fırnisörün parasını, bankanın kirasını ve devletin vergisini karşılamakla yükümlü ırgat mıyım? Ben ikincisiyim. Bunu bilmiyorsunuz. Gelin bir ay sanayide kalınız. Sadece çalışma barışının anarşisi sizi Türkiye'de ne olmuş dedirtir. İnanınız biz burda benim teknolojim geri. Türkiye'de teknoloji üretilmiyor, üretilmelidir deniyor. Çok saygı duyuyorum bu düşünçeye, heyecanlanıyorum. Gözümdeh yaş geliyor. Birşey üretelim diye. Lütfen inanınız. Ben sanayinin içindeyim. 26 yıldır. Girmedğim fabrika kalmadı. Türkiye'de teknoloji üretmek laftadır. Yapabildiğimiz kopyadan ibarettir. Biz kopya edene kadar adam 15 sene sonraki, sofistike teknolojiye varıyor gidiyor. Demodesiniz. Mahkûmsunuz. Japonya 50 sene uğraştı. Espiyonaj, kopye.

Rusya'da gördüm. Amerikan tezgâhlarını yere yatırıp kopye ediyorlar. Olmuyor. Rusya Batıdan teknoloji alıyor. Yani bu bir hamasi gururla da halledilmiyor. Geri kalmışlığınızı kabul edecek ve şapkanızı koyacaksınız. Ben belli bir perspektifte yürüyeceğim. Kaldı ki bu rekabet şansımızı işçimize bağışlıyorsanız, lütfen bizi bundan masun kılın. Ben Türkiye'deki işgücünün randımanıya İtalya'nın gerisine düştüm. Bin tane sanayide ispatlarım. Bazı arkadaşlar diyorlar ki, meseleye radikal gitmeyelim, kaabili tahammül olan sanayilerimizi araştıralım, bunlar dayanıyorlarsa bir vakit kazanalım. Bir ülke geriye onun sanayii içinde çok ileri gideni, çok geri kalanı yoktur. Menejman farkıyla, yöneticinin kabiliyetiyle bir fark vardır ama, Atlantığın oratsında duran bir ada değildir sanayi. Sanayi kamuoyunun şartlarını yansıtır. Bunun ispatı, Türkiye'de, yüzde yüz yabancı sermaye ile kurulmuş mülti nasyonel şirketlerin üretimleridir. Hiçbiri bizden daha prodüktif değildir. Sanayi bu ülkenin şartlarını yansıtır.. Alt yapı herkes için aksaktır. Kominikasyon herkes için aksaktır. Telefon aksaktır, teleksimiz yoktur. Alt yapıdan bahsediyorum. Onun dışında Türk iş gücünün daha gelişmemiş, acemiliği vardır. Bütün iyi niyetine rağmen pense tutamayan bir işçi ile otomobil yapmaktasınız. Türkiye'de otomotif sanayiinde, fikstür denen bir yöntemle otomobiller monte ediliyor. İtalya'da fiat, senkronize bantlarla bu işi yapıyor. Sordum, Türkiye'de yapamaz mısınız diye. Şans yok dediler. Rusya'da bile, fikstürle çalışıyoruz, yürüyen konveyör yapamadık dedi.

Ben bu bakımdan sektörel şansı olan olmayan diye bir ayırım yapmıyorum. Teşviklerin her türü, her tür sanayie eşit olmalı, ceza da öyle olmalı. Çünkü iç içedir sanayi.

Dış rekabet ve tüketici meselesi... Bu sanayi, dış rekabete itilecek Ortak Pazarla. Bir sanayii dış rekabete itmenin tek koşulu illa Ortak Pazar'a üye olmak değildir. Sizin dış rekabete açılacak gücünüz oluşmuş ise ülke içinde tüm ülkelere karşı gümrüğünüzü indirerek rekabet tercihinizi kullanabilirsiniz. Dokuz ülke yerine 29 ülkeye yönelin. Onlar bana sağladıkları ödünlerde Yunanla Türke mi kalmışlar. Yugoslav gibi benden sanayide çok ileri olan bir ülkeye geri kalmış ülke telakkisiyle preferanslar tanıyarak sanayi ürünü almaktadır. Yani ortaklarına bir şeyler kazandırsın diye.. Bu bakımdan dış rekabetin Ortak Pazar dışında başka yolla olmayacağı iddiası kanımca geçerli değildir.

Sanayicilerin deklarasyonu konusuna da değineyim. Deklarasyonda hiçbir çelişki yoktur. Sanayiciler açık seçik şunu söylemişlerdir. Yazıldı orada. Gümrük birliğine götüren protokolün geçersizliğine inanmıştır sanayici. Kibar olmak için demiştir ki, eğer yeni düzen, yeni model, anlaşmalar içinde tahakkuk ettirilemezse, yazılı... eleştirilebilirse anlaşmalar içinde yapılsın. Biz de biliyoruz ki, gümrük birliğine hayır demek Ankara

Anlaşmasını reddetmektir. Ama sanayici bu cesareti size göstermiştir. Radikal olarak Ankara Anlaşmasını gümrük birliğini üç beş sene uzatmak, 12'yi 22'ye hamur etmek, yaramızın merhemi değildir. Gümrük birliği ile Türkiye Ortak Pazar karşısında sanayiye Allahısmarladık demeye mecburdur. Bunu böylece lütfen biliniz. Tercihli kararı siz yapınız. Ama bu kararı verinceye kadar sanayici sizinle boğuşacaktır. Kamuoyunda biz konuşabildiğimiz sürece. Biz bir meskenetin içinde değiliz. Kendi kapımızın üstünde, Türkiyenin endüstrileşmesini, hattâ üçüncü dünya ülkelerinin seviyesine makro olarak geliyoruz. Ve bunda yaralıyız, endüstri şartlarını, inputlarını v.s., biraz daha, Ankara bürokratlarından biraz daha iyi biliyoruz. Siz de kendi işinizi daha iyi biliyorsunuz. Bizi dinlerseniz size minnettarız. Dinlemezseniz, işte meydan, ülke sizindir. Sabrınıza teşekkür ederim.

TÜSTAV

D Ü Z E L T M E

42. sayfada bir dizgi hatası sonucu eksik çıkan dipnotlarını veriyoruz.
Düzeltilir, okuyucularımızdan özür dileriz. **İLKE**

- (1) Todor Jivkov, X. Parti kongresine sunulan *Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi Raporu*, Sofya 1971, sf. 16.
- (2) V.İ. Lenin, *Bütün Eserleri*, Cilt 38, sf. 358.
- (3) «İkinin birde birleştirilmesi» teorisi — «Kapitalizmi canlandırmak için gerici felsefe», *Huntzi Dergisi*, 1971, No. 3.
- (4) *Jenmin Jibao* Gazetesi, 20 Mart 1971.
- (5) «Leninizm yada Sosyal Emperyalizm» *Huntzi dergisi*, 22 Nisan 1970.
- (6) Bakınız: «Çin Halk Cumhuriyetinin oluşumu» (Belge 1, makale 1) *Gospolitizdat*, 1950, sf. 59.
- (7) «Jenmin Jibao» gazetesi, 20.3.1971.
- (8) «Jenmin Jibao» gazetesi, 1961, 5; XII.
- (9) V.İ. Lenin, *Bütün Eserleri*, cilt 14, S. 112.
- (10) «Huntzi» dergisi, No. 9, 1971.
- (11) «Huntzi» Dergisi, No. 9, 1971.
- (12) V.İ. Lenin, *Bütün Eserleri*, Cit 17, sf. 130.
- (13) «Huntzi» Dergisi, 1971, No. 5.
- (14) *A.g. Dergi*, 1971, No. 7-8.
- (15) «Huntzi» Dergisi, 1971, No. 9 (Li Tçan-Mao ve Van Su tanjen - «A priorizm - emekçi kitleleri aldatmak için gerici felsefe»).
- (16) Şi Bin Lian - «Zorunluluktan hareket ederek özgürlüğü elde etmeye çalışalım», *Huntzi Dergisi*, 1971, No. 9.
- (17) «Jenmin Jibao» Gazetesi, 2 Şubat 1964.
- (18) «Huntzi» Dergisi, 1970, No. 4.
- (19) «Çin» Dergisi, 1968, No. 7.
- (20) «Huntzi» Dergisi, 1971, No. 10.
- (21) «Çin» Dergisi, 1968, No. 7.
- (22) «Jenmin Jibao» Gazetesi, 21 Haziran 1972.

Kitle

haftalık sosyalist gazete

113. sayıdan itibaren

16 sayfa

5 T.L.

3 Aylık abone: 50 TL., 6 aylık abone 100 TL.,
Yıllık abone: 200 TL.

İsteme adresi: Başmusahip Sok. Tan Apt. 10/11
Cağaloğlu - İSTANBUL

TAN DAĞITIM

TAN (İstanbul ve Anadolu)
DERGİ - KİTAP - BROŞÜR - POSTER

Dağıtımını yaptığımız dergiler:

İLKE - ÜRÜN - Ö. YOLU - BİRİKİM - MİLİTAN -
YENİ TOPLUM - KURTULUŞ

DAĞITIMINI yaptığımız yayınevleri:

KİTLE - TEMEL - ÜRÜN - SORUN - SER - ULUSAL
KURTULUŞ - ODAK - ÖNCÜ - GÖZLEM - YÖN-
TEM - ANT - KORAL - YÜCEL - ODA - SUDA -
MAYA - KÖZ - MAY - SOSYAL - BİLİM - KONUK -
HABORA - ARARAT - TEORİ - GÜNCE - YOL -
PAYEL - HÜR - VARDİYA - ÜLKE - TOPLUM -
ÖZGÜN - TEL - YOL - SİNAN - YAR - AŞAMA -
ÇAĞRI - ANA - EVREN - TAN - YENİ DÜNYA -
BİRİKİM - MİLİTAN - UMUT

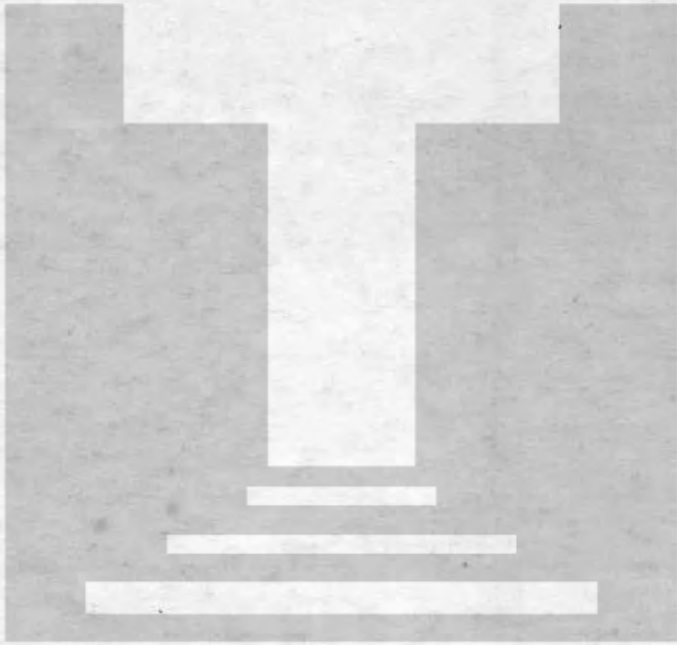
Tek dağıtımını yaptığımız poster:

UMUT POSTER

Not: Adres değişikliği, dağıtım evimiz:

BAŞMUHASİP SOKAK TAN AP. 10/2 Cağaloğlu-
İSTANBUL, Tel: 28 27 41 ADRESİNE TAŞINMIŞTIR

ilke 10 LİRA
AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

TÜSTAV